

Ny københavnsk 'multietnolekt'

Om sprogbrug blandt unge i sprogligt og kulturelt heterogene miljøer

AF PIA QUIST

I artiklen fremlægges resultaterne af et pilotprojekt som forfatteren har gennemført under sin ansættelse som forskningsassistent på Institut for Dansk Dialektforskning i perioden november 1998 – marts 2000. Projektet har haft til formål at undersøge om de meget blandede, flersprogede miljøer i København har ført til nye varieteter af dansk talesprog som man har set det i eksempelvis Sverige med rinkebysvensk. Forfatteren viser at der kan registreres standardafvigende sprogbrug som ikke kan forklares som dårligt udviklede danskkompetencer, men som bør beskrives som en ny dansk varietet, en multietnolekt.

1. INDLEDNING.....
2. PILOTUNDERSØGELSENS DESIGN OG DATA.....
2.1 DATAMATERIALET
2.2 SØG OG DU SKAL FINDE – METODEDISKUSSION
2.2.1 OM DATAINDSAMLINGEN
2.2.2 OM DATABESKRIVELSEN
3. DE UNGES SPROG – EN VARIETET AF DANSK
3.1 FORENKLENDE TRÆK
3.2 DELKONKLUSION
3.3 EKSPANDERENDE TRÆK
3.4 DELKONKLUSION
3.5 SKIFT MELLEM VARIETETEN OG STANDARDTANSK
3.6 DELKONKLUSION
3.7 HVAD SIGER INFORMANTERNE SELV? DE RETROSPEKTIVE INTERVIEW.....
3.8 DELKONKLUSION
4. HVOR UDBREDT ER FÆNOMENET?.....
4.1 EVIDENS FOR UDBREDELSEN
4.2 DELKONKLUSION
5. HVILKEN TYPE VARIETET?
5.1 INTERSPROG ELLER KREOLSPROG?
5.2 DIALEKT?
5.3 SOCIOLEKT?
5.4 REGISTER?
5.5 NYT BEGREB: MULTIETNOLEKT

6. MULTIETNOLEKTER OG SPROGFORANDRING.....
7. SPROG, ETNICITET OG IDENTITET.....
8. AFSLUTTENDE BEMÆRKNINGER
LITTERATUR.....
BILAG:
ANVENDTE CHILDES TRANSKRIBTIONSTEGN
LISTE OVER IKKE-DANSKE ORD I DATA
INTERVIEWGUIDE UNGDOMSKLUB
INTERVIEWGUIDE GYMNASIUM.....

1. Indledning¹

Allerede i 1987 kunne Ulla-Britt Kotsinas berette om *Rinkebysvensk*, en social dialekt som tales af indvandrerunge i Rinkeby, en forstad til Stockholm (Kotsinas 1988a). Rinkebysvensk vakte opsigt dengang både blandt sprogfolk og i pressen, og Kotsinas blev på det nærmeste verdensberømt i Sverige for "opdagelsen" af det nye sproglige fænomen. I Danmark har opmærksomheden om indvandrerunges gruppesprog ikke været nær så stor. Hverken sprogfolk eller medier har så tidligt som det var tilfældet i Sverige, kastet sig over nye danske indvandrer-dialekter. Det kan skyldes at der ikke har været nogen Kotsinas, en sprogforsker der har undersøgt dansk som det tales i de flersprogede ungdomsmiljøer. Men forklaringen er nok snarere at de rigtige demografiske forhold ikke har været til stede i Danmark. I modsætning til Sverige har Danmark ikke haft miljøer der har været blandede nok til at der kunne vokse nye danske varieteter frem. Allerede i 1960'erne var der procentmæssigt mange flere indvandrere i Sverige end i Danmark. Og i 1995 var 6,1% af den svenske befolkning udenlandske statsborgere, mens tallet i Danmark var 3,8%.²

I 1980'erne og 90'erne er der dog sket meget i Danmark, i hvert fald i København. Statistik over den københavnske demografi i slutningen af 1990'erne tegner et billede af en broget, heterogen by. I Københavns kommunes folkeskoler er

¹ Jeg vil gerne takke alle ansatte på Institut for dansk Dialektforskning for de gode råd og den hjælp de på forskellig vis har ydet mig undervejs i projektet. Specielt ønsker jeg at rette en varm tak til Tore Kristiansen for uvurderlig vejledning og kritik (som førte til mange frugtbare diskussioner). Jeg har selvfølgelig alene ansvaret for eventuelle fejl og mangler i manuskriptet som det fremstår her.

² Statistiske opgørelser over befolkningssammensætningen som citeres artiklen igennem, er hentet fra Københavns Kommune 1998, Hvidovre Kommune 1998, Mellemfolkeligt Samvirke 1997, Indenrigsministeriet 1998 og Statistiska centralbyrån (Sverige) 1998.

i gennemsnit 27% af eleverne tosprogede. Der er tosprogede elever nok til at der tilbydes modersmålsundervisning i 28 forskellige sprog, fra albansk og arabisk til farsi og finsk. Bosætningen af tosprogede er især koncentreret omkring Nørrebro og Vesterbro, hvor der findes folkeskoler med over 70% tosprogede elever. Andelen af tosprogede er ligeledes høj i områdernes øvrige uddannelses- og fritidsinstitutioner – ungdomsklubber, gymnasier, handelsskoler o.l. Det vil sige at der i dag København lever unge der er vokset op i sprogligt blandede miljøer blandt kammerater med mange forskellige modersmål. Sådanne forhold taler for at der grobund for at et 'rinkeby-fænomen' kunne eksistere i København – altså at nye varieteter af dansk kan være opstået, eller er ved at opstå, som konsekvens af sprogkontakten mellem dansk og indvandrernes sprog.

Kotsinas' arbejde med rinkebysvensk er på mange måder udgangspunktet og inspirationskilden for det pilotprojekt jeg præsenterer i denne artikel. Gennem godt et år har jeg som forskningsassistent ved Institut for Dansk Dialektforskning arbejdet med et projekt om dansk talesprog i flersprogede og multikulturelle ungdomsmiljøer i København. Da projektet er et pilotprojekt, har formålet været at afdække problemstillinger som kunne tænkes at være interessante for videre udforskning. Først og fremmest har jeg villet undersøge om der i Danmark eksisterer et fænomen som ligner rinkebysvensk, om der er ved at opstå nye danske dialekter, og om der i det hele taget er 'noget interessant' sprogligt under udvikling i de flersprogede, multikulturelle miljøer.

I denne artikel præsenterer jeg projektet og dets resultater i seks afsnit. Det første afsnit gør rede for undersøgelsens metode og data, samt de metodemæssige erfaringer der kan drages af pilotundersøgelsen. Det andet afsnit beskriver dels de unges sprog mht. nogle fonetiske, morfologiske, syntaktiske og leksikalske træk, dels deres sprogholdninger.³ Jeg argumenterer for at der er tale om en ny varietet af dansk blandt nogle grupper af tosprogede unge. I det tredje afsnit opstilles fem hypoteser for hvor udbredt fænomenet kan tænkes at være. I det fjerde gennemgås begreber som dialekt, sociolekt og register, og det diskuteres hvilken terminologi vi bedst kan bruge om det beskrevne fænomen. I det femte afsnit overvejes om sprogbrugen i de flersprogede miljøer kan tænkes at have indflydelse på dansk standardsprog på længere sigt, og i det sjette stilles spørgsmålet 'hvorfor taler de unge som de gør?' Hvad betyder sprogbrugen for etnicitet og identitet blandt brugerne? Disse to sidste afsnit vil fremstå som forsøgsvisse overvejelser

³ Dele af dette afsnit er også publiceret i Quist under udgivelse a og b.

og skal opfattes som 'gode grunde' til at fortsætte udforskningen af unges sprogbrug i de heterogene miljøer.

2. Pilotundersøgelsens design og data

2.1 Datamaterialet

Formålet med undersøgelsen har som nævnt været at studere om tilstedeværelsen af mange forskellige modersmål og kulturer har indflydelse på dansk talesprog og dansksproglig interaktion i flersprogede multikulturelle ungdomsmiljøer i København. Datamaterialet er indsamlet i tre forskellige institutioner i såkaldte indvandrer-tætte områder i København, mere præcist Avedøre, Indre Nørrebro og Kongens Enghave/Valby. Andelen af tosprogede elever i folkeskolerne i de tre områder er på over 40%. I folkeskolerne er der i Avedøre Stationsby 44% tosprogede elever, i Kongens Enghave 44,8% (Valby 28,3%) og på Indre Nørrebro 55,9%. Det drejer sig altså om heterogene og flersprogede miljøer som egner sig til gennemførelse af undersøgelsens formål. I de tre områder har jeg foretaget korte observationer og indsamlet båndoptaget sprogligt materiale i henholdsvis en ungdomsklub for drenge, en ungdomsklub for piger samt på et gymnasium.

Flere ungdomsklubber i København er kønsdelte, så jeg søgte kontakt til både en drenge- og en pigeklub. I begge klubber var andelen af tosprogede medlemmer over 80%. Jeg besøgte begge steder flere gange, og havde lejlighed til at foretage meget udbytterige observationer, dog mest i drengeklubben hvor jeg fik mulighed for at deltage i flere af klubbens aktiviteter, f.eks. spisning, opvask, spil og sport.

På gymnasiet indsamlede jeg data i en matematisk 2.g klasse. Her var lidt over halvdelen af eleverne tosprogede. Observationerne på gymnasiet begrænsede sig til overværelse af to dansktimer.

De sproglige data består af tre typer: selvoptagelser, brætspil og retrospektive interview. Selvoptagelserne udgør den største og vigtigste del af mine data. De er foretaget af 6 udvalgte informanter (2 fra hver institution). Disse indvilgede i at bære en lille Sony-recorder og en knaphulsmikrofon påhæftet trøjen. De fik at vide at jeg var interesseret i optagelser fra deres fritid i klubben, i frikvarteret og når de i øvrigt var sammen med andre unge. Det kom der i alt cirka 11 timers optagelser ud af. Informanterne var generelt samarbejdsvillige, og jeg oplevede at

de forstod at jeg var interesseret i naturligt talesprog, og at de helst skulle glemme båndoptageren (bortset fra når de skulle vende kassettebåndet).

Det føltes som lidt af et eksperiment at "overlade" dataindsamlingen til de unge selv, så for at være helt sikker på at få noget sprog på bånd som jeg kunne analysere og sammenligne, gennemførte jeg hvert sted optagelser af de unge mens de spillede brætspillet Matador. I disse optagelser deltog de samme informanter som havde stået for selvoptagelserne sammen med tre af deres kammerater. Det blev til ca. tre timers matadoroptagelser i alt.

En til to måneder efter matador- og selvoptagelserne var foretaget, gennemførte jeg to retrospektive interview med de informanter der havde hjulpet med selvoptagelserne. Disse interview berørte dels specifikke spørgsmål vedrørende selvoptagelserne, dels de unges opfattelser af og holdninger til deres eget og kammeraternes sprog. Desværre lykkedes det aldrig at gennemføre det retrospektive interview i pigeungdomsklubben. Pigerne holdt op med at komme i klubben mens feltarbejdet stod på, og det var ikke muligt at skabe kontakt til dem uden om klubben.

Udvælgelsen af informanter skete i samråd med medarbejdere på de tre institutioner. For at få en så varieret gruppe som muligt var det mit ønske at bruge informanter med forskellige modersmål. Informanterne i undersøgelsen repræsenterer således i alt syv forskellige modersmål. Alle er født og opvokset i Danmark og har gået i danske skoler.

Tabel 1: Oversigt over datatyper, informanternes modersmål og alder. Alle navne er fingerede.

	Ungdomsklub, drenge	Ungdomsklub, piger	Gymnasium
Selvoptagelser	Ahmed, 16, berbisk Erchin, 15, tyrkisk	Mirca, 13, serbisk Malene, 14, dansk	Rina, 17, arabisk (Palæsti.) Morten 17, dansk
Matador	Ahmed, 16, berbisk Erchin, 15, tyrkisk Dawood, urdu ⁴ Sevki, kurdisk (Tyr.) Hasan, tyrkisk	Mirca, 13, serbisk Fadime, 15, kurdisk (Tyr.) Serife, 14, kurdisk (Tyr.) Solaima, 12, kurdisk (Irak)	Rina, 17, arabisk (Palæsti.) Morten, 17, dansk Ravin, 17, urdu Anne, 17, dansk Usma, 16, urdu
Retrospektivt interview	Ahmed, 16, berbisk Erchin, 15, tyrkisk	–	Rina, 17, arabisk (Palæsti.) Morten, 17, dansk

Kvaliteten af selvoptagelserne er svingende, men for det meste god. Mikrofonen var, på trods af sin lille størrelse, så kraftig at det har været muligt at udskrive

⁴ Dawood, Sevki og Hasan er mellem 14 og 16 år gamle.

detaljerede samtaler med flere deltagere. Cirka 90% af optagelserne er skrevet ud efter CHILDES (MacWhinney 1999), se bilag.

2.2 Søg og du skal finde – metodediskussion

2.2.1 Om dataindsamlingen

Et undersøgelsesspørgsmål af typen 'er der ved at opstå nye danske dialekter i flersprogede miljøer i København?' kan være uheldigt styrende for undersøgelsens resultater. Der kan være et metodisk problem i at specificere det fænomen man er interesseret i at undersøge, *før* man ved om det eksisterer. Problemet består i at en sådan fremgangsmåde kan være så styrende at forskeren selv risikerer at medvirke til en konstruktion af fænomenet. Jeg har oplevet dette som et problem lige fra starten. Ikke så meget når jeg over for mig selv eller andre sprogfolk skulle berettige projektet – at man kender til rinkebysvensk i Sverige, er god nok grund til at det er værd at undersøge om der er noget tilsvarende i Danmark – men jeg oplevede det som et problem når jeg skulle opsøge institutionerne og informanterne. Skulle jeg fortælle rent ud hvad jeg var interesseret i, og derved risikere at informanternes opførsel blev præget/styret af denne information? Eller skulle jeg "lyve" og sige at jeg ikke var interesseret i noget specielt og dermed risikere slet ikke at få noget interessant med hjem? Jeg forsøgte at gennemføre en løsning midt imellem. Min strategi var at fortælle de voksne kontaktpersoner hvad min undersøgelse gik ud på, og så være mere indirekte over for informanterne selv.

I drengungdomsklubben var det dog ikke muligt at dosere informationerne på denne måde. Da jeg ringede til klubben og talte med en af pædagogerne, sagde han straks "ja perkerdansk, det har vi masser af her". Han fortalte så videre til de unge at der ville komme en "dialektforsker som skal studere perkersprog". Da jeg kom i klubben første gang, vidste alle hvorfor jeg kom, og drengene spurgte mig "er det dig der skal lære at snakke perkerdansk?"⁵ I det retrospektive interview med to af drengene fra klubben spurgte jeg om de brugte ordet perkerdansk om deres sprog. Nej, forklarede de mig, det var et ord de havde hørt fra mig. De kaldte det ikke selv noget specielt. Det vil sige at jeg faktisk selv kunne have bragt fænomenet, perkerdansk, til klubben. Jeg kunne selv have givet drengene en bevidsthed om et særligt slags sprog og dermed bidraget til en konstruktion af

⁵ Det skal tilføjes at ordet perkerdansk i klubben på intet tidspunkt er blevet brugt eller opfattet som provokerende eller nedladende.

fænomenet! Imidlertid var det sådan at alle i klubben vidste hvad jeg mente. Ingen stillede sig undrende over for min interesse for de unges sprog. Tværtimod, alle i klubben kendte i forvejen til 'nydansk'⁶, og jeg oplevede at drengene var stolte af at nogen var interesseret i at vide noget om det. Så jeg har bestemt ikke bragt et helt nyt sprog, eller fænomen som de ikke kendte til i forvejen, med til dem. Men det kan ikke udelukkes at jeg med "skiltningen" af min interesse har bidraget til en skærpet opmærksomhed og en øget brug af 'nydansk' i de dage jeg var der.

Den viden drengene havde om mit forehavende, kan altså have influeret på deres opførsel og sprogbrug under båndoptagelserne. Det generer mig nu ikke så meget (længere), af to grunde. For det første er undersøgelsen en pilotundersøgelse som har til formål at undersøge *om* der overhovedet findes en varietet, eller noget der er værd at forske videre i. Drengenes viden kan have hjulpet til at jeg har fået noget af deres særlige sprogbrug på bånd. Hvis de ikke havde vidst noget på forhånd, er det ikke umuligt at de ville have talt "pænere" end de normalt ville have gjort. Nu vidste de i stedet på forhånd at det ikke ville blive gjort til skamme at de talte "indvandreragtigt". For det andet er det min oplevelse at informanterne i flere og lange perioder glemmer båndoptageren når den har kørt et stykke tid, og hvis det forholder sig sådan betyder det ikke så meget at de kendte til mit forehavende.

I modsætning til drengene vidste pigerne i pigeungdomsklubben ikke at jeg "ledte" efter en ny dansk dialekt. De fik at vide at jeg skulle forske i unge menneskers sprog, at jeg havde optaget nogle drenge og derfor også gerne ville optage nogle piger. Måske er denne forskel årsag til at der i datamaterialet tales mindre 'nydansk' i pigeklubben i forhold til drengeklubben. Et sted i selvoptagelserne kommer Mirca til at bruge ordet *pička*,⁷ hvorpå en veninde siger "ssh du må ikke sige sådan når der er båndoptager". Muligvis har min indirekthed over for pigerne betydet at det "grimme" sprog ikke kom med i optagelserne. Samtaler med en pædagog i klubben samt mine observationer har nemlig overbevist mig om at de godt kender til fænomenet 'nydansk', og at pigerne i klubben også bruger det. Men i modsætning til i drengeklubben fortalte ingen af pigerne mig om 'nydansk' mens jeg var. Derfor er det så meget desto mere kedeligt at det ikke lykkedes at gennemføre det retrospektive interview med dem. Det kunne have kastet mere lys over hvor bevidste de egentlig er om en særlig slags 'nydansk'.

⁶ Da der ikke findes et specifikt navn (som rinkebysvensk), bruger jeg her og indtil videre 'nydansk' om de unges sprog.

⁷ Se ordliste i bilag.

Mange af interaktionerne fra selvoptagelserne ville have været uforståelige hvis jeg ikke havde haft mulighed for at supplere med de få observationer jeg fik mulighed for at foretage i de tre institutioner. Blandt andet derfor er den vigtigste erfaring fra pilotundersøgelsen, som kan gives videre til en evt. større undersøgelse, at det bandede datamateriale med stor fordel kan suppleres med deltagerobservationer. Spekulationer over om informanterne taler mere eller mindre, "pænere" eller "grimmere" end de plejer at gøre når båndoptageren kører, kan for mig at se bedst afklares gennem længerevarende og systematiske deltagerobservationer blandt informanterne. Deltagerobservation som metode kan, som supplement til det bandede materiale, skabe mere detaljeret indsigt i om, af hvem, hvor og hvornår der tales 'nydansk'. De retrospektive interview kan også bidrage med vigtig indsigt i informanternes viden om og holdninger til deres sprogbrug - og har i denne undersøgelse været en vigtig kilde til viden om hvilken status varieteten nyder blandt de unge. Men igen, de kan med fordel suppleres med indsigter fra deltagerobservationer.

2.2.2 Om databeskrivelsen

Ærindet at afdække et på forhånd udpeget fænomen kan også være problematisk styrende for analysen af datamaterialet. For at afgøre om der kan påvises en ny varietet af dansk, må beskrivelsen ske inden for rammerne af det beskrivelsesapparat der eksisterer i forvejen. Det betyder at jeg har været nødt til at forholde mine data til begreber som dialekt, sociolekt og register. Faren ved denne fremgangsmåde er at beskrivelsen kan komme til at blive en demonstration af hvordan dataene passer ind i de eksisterende begreber. Konklusionen af min diskussion af begreberne er da også at den eksisterende terminologi ikke synes dækkende, at der er behov for et helt nyt begreb som betegnelse for den særlige sprogbrug der opstår i flersprogede, heterogene miljøer.

På grund af materialets beskedne omfang og dets karakter af pilotprojekt egner det sig ikke til kvantitativ bearbejdelse. Mine analyser er eksplorative og kvalitative i den forstand at jeg på baggrund af udskrifter og gennemlytning fremdrager karakteristiske sproglige træk ved informanternes sprog. Det er ikke muligt at anvende analyserne som udgangspunkt for generaliseringer, men materialet er dog af et omfang så der kan udledes kvalificerede hypoteser om emnet.

Som altid når sprogbrugen beskrives for en større gruppe, sker det på bekostning af den individuelle variation. Således også når jeg beskriver sproget i min gruppe

af informanter. Der er blandt informanterne forskel på hvilke træk de bruger hvor meget og hvor lidt, hvor og hvornår. Når jeg taler om karakteristiske træk i informanternes sprog, mener jeg træk som forekommer gentagne gange i datamaterialet.

3. De unges sprog – en varietet af dansk

I det følgende bruger jeg *varietet* som:

A neutral term [...] to refer to any kind of language – a dialect, accent, sociolect, style, or register – that a linguist happens to want to discuss as a separate entity for some particular purpose (Trudgill 1992: 77).

Denne definition er bred og derfor en god operationel term indtil videre. For mig at se kan der inden for rammerne af denne undersøgelse opstilles to kriterier for om det er værd at diskutere informanters sprogbrug som en separat enhed, som en varietet. Det ene kriterium bygger på en sproglig beskrivelse. Er der gennemgående sproglige træk i datamaterialet som adskiller sig fra standard københavnsk ungdomssprog? Det andet kriterium bygger på informanternes holdninger til deres egen sprogbrug. Mener de selv at der eksisterer et særligt slags 'nydansk' som adskiller sig fra et andet slags dansk, et standarddansk?

I det følgende gennemgås først en sproglig beskrivelse af de unges sprogbrug. Beskrivelsen skitserer et billede af en sprogbrug der er karakteristisk for nogle unge i København. Det er en sprogbrug der afviger fra 'københavnsk ungdomssprog'. Man kan naturligvis indvende at københavnsk ungdomssprog ikke er blevet undersøgt og beskrevet systematisk, og det derfor er problematisk at behandle noget som afvigende herfra. Imidlertid har arbejdet med de unge givet mig et solidt indblik i hvad en sådan størrelse kunne være. Alle optagelserne indeholder timer med uformel sprogbrug, og gennemlytningen og transskriberingen, ud over besøgene i de respektive institutioner, har givet mig et godt sammenligningsgrundlag. Både i ungdomsklubberne og på gymnasiet er der mange, herunder flere af de udvalgte informanter, der *ikke* anvender de nedenfor beskrevne sprogbrugstræk. Disse unges sprogbrug samt øvrig kendskab til standarddansk og københavnsk (Brink & Lund 1975, Gregersen & Pedersen 1991) udgør sammenligningsgrundlaget.

3.1 Forenklende træk

I beskrivelsen af rinkebysvensk skelner Kotsinas mellem *forenklende* og *ekspanderende* træk (1988a og 1994):

De **förenklade** dragen består oftast i en tendens till användning av mindre markerade strukturer, där svenskan har mera markerade. Inom morfologi och syntax tycks avvikelserna främst bestå av osäkerhet i genusval, utebliven eller felaktig kongruensböjning, felval av preposition, felaktig ordföljd, t ex rak, der svenskan kräver omvänd, och i något mindre utsträckning "osvensk" val av tempus eller species. Rena utelämnningar av formord förekommer också. [...] Även i uttalet förekommer en del drag som skulle kunna betecknas som förenklade (1988a:267).

Forenklende træk kan altså ifølge Kotsinas både være af morfologisk, syntaktisk og fonetisk art. De træk der i mine data i første række kan kategoriseres som forenklende, er manglende inversion, overforbrug af fælleskøn, udeladelse af stød og standardafvigende trykfordeling. Disse gennemgås i det følgende træk for træk.

Sprogtypologisk set plejer man at sige at dansk er et svo-sprog, dvs. at leddene i en sætning typisk fremviser rækkefølgen subjekt, verbum, objekt. Men dansk viser også mange afvigelser fra denne rækkefølge både i hoved- og ledsætningskonstruktioner. Placering af negation og andre adverbialer i ledsætninger samt inversion i deklarativer hovedsætninger er noget af det sværeste at lære for en udlænding der skal tilegne sig dansk som fremmed- eller andetsprog.⁸ Fordi standarddansk ordstilling er så vanskelig at få på plads for en lærer,⁹ vil en afvigende ordstilling typisk opfattes som lærersprog produceret af en person der endnu ikke behersker dansk. En ytring som *I morgen hun skal til fest* (i modsætning til *I morgen skal hun til fest*) vil sikkert af de fleste med dansk som modersmål blive opfattet som dårligt eller måske 'indvandreragtigt' dansk. De tosprogede informanter i pilotundersøgelsen er ikke lærere i den forstand at de er i gang med at tilegne sig dansk. De er naturligvis som alle andre, også unge med dansk som modersmål, stadig i gang med at udvikle deres danskkompetencer, men det er ikke det samme som at være i en sprogtilegnelsesproces. De er ikke lærere, men tosprogede, vokset op med et modersmål (tyrkisk, arabisk, kurdisk eller andet) og dansk som andetsprog. Men i nogle af informanternes danske sprog er der eksempler på ordstilling der afviger fra standarddansk – ordstillingstræk der i Kotsinas' terminologi er forenklende. F.eks.:

[1] når man er i puberteten, man tænker mere.

[2] normalt man går på ungdomsskolen.

⁸ Der kan anlægges flere forklaringer på hvorfor dansk ordstilling er så vanskelig. For en funktionel baseret forklaring henvises til Lund 1997; for en formel, strukturel baseret forklaring se Hammerberg & Viberg 1979.

⁹ En lærer er en person der er i gang med at lære et nyt sprog (med eller uden undervisning).

Eksempel [1] viser manglende inversion af subjektet og det finitte verbal efter frontplaceringen af en ledsætning, og i [2] er der manglende inversion efter frontplaceringen af adverbiet 'normalt'. Disse er eksempler på typiske ordstillsafvigelser der forekommer i materialet.

Genusforenkling er et andet karakteristisk træk i nogle af informanternes sprog. Eftersom ca. 75% af alle danske substantiver er fælleskøn, vil en lørner der skal tilegne sig dansk, have mest positiv evidens for at danske substantiver er af dette køn. Fælleskøn er simpelthen det mest frekvente. Derfor vil lørnere sandsynligvis vise størst tendens til at genusforenkle i denne retning og overforbruge fælleskøn. I et genussystem som det danske hvor substantivernes genus for det første ikke har nogen semantisk betydning, og for det andet kun kommer til udtryk i tilknyttede størrelser (artikler, pronominer, adjektiver), vil systemet være relativt udsat for forenkling i lørnersprog (og i standardsproget over tid, K.M. Pedersen 1999). I mine data er der en tendens til overforbrug af fælleskøn. F.eks.:

[3] ok jeg kommer på fredag og ser om du får **en job**.

[4] jeg har **den der blad** med.

[5] jeg kaster **en dobbelt-v** efter dig.

I standardsproget hedder det *et job, det der blad* og *et dobbelt-v*.

Manglende stød er et af de standardafvigende træk der er hyppigt forekommende i informanternes udtale. Men også afvigende intonation og trykfordeling er almindeligt. Hvis vi definerer umarkerede træk som træk der er frekvent udbredt i verdens sprog, er det danske stød et træk der hører til de markerede. Artikulatorisk drejer det sig om en glottal sammentrækning der sprogligt set er en prosodisk størrelse knyttet til stavelsen. Så vidt vides, er dette et ganske unikt træk ved dansk.¹⁰ I følgende eksempel udelader Mirca stød i mindst tre ord:

[6]

Serife: jeg har [/] hvis man tæller så over tusind.

Mirca: hvis vi tæller vores **sammen** ['sqm§] så bliver der **femtusind** ['fæmBtu:sl] eller sådan noget.

Serife: xxx firetusind.

%com: xxx uforståeligt

¹⁰ Om det danske stød se Grønnum 1998: 179-192.

Mirca: oh prøv og se ham der # han er rigtig **grim** [græ:m].

Adverbiet *sammen* [sqmzš] har på standarddansk stød (i Danias lydskrift gengivet som et hævet komma) på den stemte konsonant /m/ efter den korte vokal /a/. En typisk udtale blandt nogle af undersøgelsens informanter er [sqmš], altså uden stød, som her hos Mirca. Det samme gælder et ord som *tusind* (som forekommer mange gange i matadoroptagelserne) der på første stavelses lange vokal har stød på standarddansk [tu:si], men som hos nogle af de unge udtales uden stød [tu;si]. Enstavelsesordet *grim* ville i en standarddansk udtale lyde [græmZ] med stød. I eksempel [6] forlænger Mirca vokallyden /æ/ markant i forhold til den standarddanske udtale samtidig med at stødet udelades.

Det er dog langt fra alle ord de unge udelader stød i. Et i ungdomssprog frekvent ord som *mand* har stort set altid stød, f.eks.:

[7] bare fordi jeg har den, mand [manZ].

Mand bruges her som en form for diskurspartikel med en både ytringsforstærkende og ytringsafsluttende funktion. Denne brug er almindelig i københavnsk talesprog, og måske pga. ordets hyppighed udelades stødet ikke i netop dette ord. Uanset årsagen til at nogle ord udtales med stød og andre ikke, skal eksempel [7] vise at de unge faktisk bruger stød i deres sprog og altså artikulatorisk behersker fænomenet.

En standardafvigende fordeling af tryk er et andet tydeligt udtaletæk hos nogle af de unge. Der er en tendens til at informanterne bruger det man kalder *stavelserytmsk* tryk, i modsætning til *trykrytmsk* tryk. Dansk er almindeligvis et trykrytmsk sprog, hvilket vil sige at trykket i sætningen følger en fast puls eller rytme uafhængig af hvor mange ord der er i den givne sætning. Standarddansk trykfordeling vil derfor i eksemplerne [8] og [9] se nogenlunde sådan ud¹¹:

[8] # øh der er kún de der tilbáge

[9] wállah jeg síger min stórebror han skýlder mig sývhundrede króner.

¹¹ Hovedtryk på betonedede stavelser markerer jeg i eksemplerne med accent over vokalen. Mine markeringer af trykfordelingen kan forekomme grov, men formålet er blot at illustrere forskellen på den tryk- og stavelsesrytmiske udtale. Bitryk markeres derfor heller ikke.

I nogle af de unges udtale forekommer flere, men en anelse svagere tryk med kortere afstand imellem. Til sammenligning gengives her trykfordelingen i eksempler fra datamaterialet:

[10] # øh dér er kún dé dér tilbáge

[11] wállah jeg síger mín stórebrór hán skýlde mig sývhúndrede króner.

Denne form for trykfordeling kan i nogle danskeres øre give et monotont og staccatoagtigt indtryk. Jacobsen (1999) finder i sin undersøgelse af Nuuk-dansk at det stavelsesrytmiske tryk er et af de tydeligste træk ved hendes informanternes sprog. Hun tolker dette som interferens fra grønlandsk. Jacobsen skriver med henvisning til Anders Erikssons disputats at "de såkaldt "tryk-rytmiske" sprog har en relativt *mere kompliceret stavelsesstruktur* end de "stavelses-rytmiske" sprog" (citeret fra Jacobsen 1999: 7, Jacobsens fremhævning). Stavelsesstrukturen anses som afgørende for typen af trykfordeling i forskellige sprog. Til gruppen af forenklede træk regner Kotsinas både træk der kan tolkes som interferens fra speakerens modersmål og træk der er 'mindre markerede' (1994:148). Om der for mine informanternes vedkommende er tale om interferens fra informanternes modersmål, kan jeg ikke være sikker på. De unge har mange forskellige modersmål, og jeg har ikke et nøje kendskab til trykforholdene i disse. En antagelse om at der er tale om interferens, ville dog stemme overens med den almindeligt anerkendte opfattelse at overførsel fra L1 til L2 er mere almindelig hvad angår udtale end hvad angår syntaks og morfologi (Ellis 1994: 316).

3.2 Delkonklusion

Jeg har i det foregående gennemgået eksempler på tre typer af forenklede træk: syntaktisk, morfologisk og fonetisk standardafvigende træk. Man kan indvende at disse træk også kan forekomme i standarddansk talesprog. Talesprogets "on line" natur betyder at det ikke er ualmindeligt at der verbaliseres ytringer med strukturer som også afviger fra standarddansk, og som f.eks. ikke forekommer i skriftsprog. Afvigelser fra standardkonstruktioner kan forekomme på alle niveauer af sproget, og altså også mht. ordstilling,¹² genusvalg og stødbrug. Men sådanne afvigelser vil ofte enten blive rettet undervejs, eller brugen af gambitter, pauser og prosodi vil pege på at konstruktionen har form som den har, netop fordi der er tale om talesprog. Men eksemplerne [1] til [11] tilhører ikke denne

¹² Pedersen (1996) har f.eks. vist at hovedsætningsordstilling i bisætninger er almindeligt forekommende i dansk talesprog og danske dialekter.

gruppe af almindelige "talesprogsfejl". Der forekommer ingen selvrettelser eller andre indikationer der kunne pege på at trækkene er forårsaget af talesprogets "on line" natur. Derfor vil de beskrevne træk let af en lyttende kunne opfattes som "dårligt dansk"¹³. Men brugen af disse træk er ikke udtryk for forenklet eller dårligt dansk, men snarere for en bred og kreativ sprogbrugskompetence. Det vil jeg vise senere i det nedenstående. Først beskrives nogle af de ekspanderende træk der karakteriserer de unges sprog.

3.3 Ekspanderende træk

Til de ekspanderende træk hører: "vissa inslag i ordförrådet, främst ord av slang-karaktär och svordomar" (Kotsinas 1988a: 268). Ekspanderende træk er nok det mest iørefaldende ved de unges sprog. Jf. følgende eksempler:

[12] jeg **çaldrede** alt for meget.

[13] **ew** har du ikke set de der **klz**.

[14] ja han sagde hvis jeg finder det igen ikke også jeg ringer til **aghas** og så og så og så siger jeg ting til ham # **wallah** *jeg sværger på min egen grav og min mor og min fars grav*.

De fremhævede ord og frasen *jeg sværger på min egen grav og min mor og min fars grav* er eksempler på ekspanderende træk. De indlånte ord, som har oprindelse i flere forskellige sprog, dækker ofte semantiske felter som er typiske for slang, f.eks. udtryk for piger: *klz* er tyrkisk og betyder pige, *klzlar*, som er flertalsformen, bruges også. Ord for pigens kønsorganer er også typiske (*am*, tyrkisk; *pička*, fra serbokroatisk) og for mandens (*yarak*, tyrkisk). Ordene bruges ekspressivt i talesproget, men de kan også udfylde nye semantiske og diskursive funktioner: *aghas*¹⁴ i [14] betyder en person der kontrollerer, og bruges som overbegreb for lærer, forælder, politi, togkontrollør eller andre der holder øje med de unge. *Ew* er et lån fra kurdisk og bruges til påkaldelse af opmærksomhed som i [13]. Ordet *çaldrede* i [12] er et eksempel på at ordene kan indarbejdes i dansk og få dansk morfologi. I ordet indgår *çal* som er stammen i det tyrkiske ord for *at stjæle*. I de unges sprog har ordet fået dansk svag præteritumendelse så det bliver til *çaldrede*. Det høres også i infinitiv- og participiumformerne *çaldre* og *çaldret*. Ordet bliver til *çaldre* med *-dre* i stedet for *çale*, *çaledede*, *çalet*. Det

¹³ Eller i nogle tilfælde som traditionel dialekt - der findes danske dialekter uden genusdistinktion og dialekter uden stød - men det er trods alt ikke den mest nærliggende tolkning når man i øvrigt lytter til udtalen.

¹⁴ Ordets oprindelse er usikker, men det er sandsynligvis et lokalt arabisk ord evt. fra Marokko. Det udtales med en arabisklignende halslyd.

kan skyldes at det er dannet på baggrund af danske verber med *-dre*-endelse, såsom *fodre, bladre, sludre, kludre, fjedre* osv.

Wallah er det mest udbredte af de ekspanderende træk. Det kendes i alle institutionerne, og bruges også i Århus.¹⁵ Og både Kotsinas og Nortier (under udgivelse) kan rapportere om brug af *wallah* blandt deres informanter. Ordet er af arabisk oprindelse, men bruges også i tyrkisk. Det betyder 'ved Gud' (~ *jeg sværger ved Gud*). De unge bruger det med adskillige funktioner. Det mest udbredte er en intensiverende funktion som en understregning af det der siges:

[15] **wallah** jeg siger dig efter den der fest jeg tænker bare på fest og klz.

Men *wallah* bruges også som en form for spørge- og bekræftelsespartikel. I [16] udtaler Mehmet ordet med en ikke-faldende intonation og udtrykker samtidig hermed en grad af overraskelse, og med en faldende intonation bekræfter Ahmed sit udsagn.

[16]
Ahmed: jeg så Sabrina i dag.
Mehmet: **wallah**.
%com: spørgende, ikke-faldende intonation
Ahmed: ude foran bussen.
Mehmet: **wallah**.
%com: spørgende, ikke-faldende intonation
Ahmed: **wallah**.
%com: bekræftende, faldende intonation

Ofte bruges *wallah* også sammen med *billa*:

[17] til grin **wallah billa** du er til grin.

Billa er oprindeligt arabisk, en sammentrækning af *bi ism Allah* (~ *i Guds navn*), så *wallah billa* betyder egentligt *jeg sværger ved Guds navn*.

¹⁵ Jf. henvisning til studenteropgave fra Aalborg universitet i afsnit 4.

Det tyrkiske ord *lan* er også et udbredt og frekvent ord (kendes også fra Kotsinas' materiale). Det betyder 'mand' og kan bruges dels til påkaldelse af opmærksomhed, dels på samme måde som partiklen 'mand' i dansk (jf. eksempel [7]):

[17] **lan** må jeg godt selv læse.

[18] den er dårlig **lan**.

Den kurdiske variant med samme funktion, *lo*, er der også flere eksempler på i materialet.

[19] prøv og hør **lo** Galatasarey skal spille i dag

Der er endvidere et eksempel på at et ord kan få engelsk eller spansk morfologi: *para* er tyrkisk og betyder penge, men selv om penge også på tyrkisk per se er et flertalsord, er der eksempler på at de unge siger *paras* med et flertals-s. F.eks.:

[20] wallah jeg siger min storebror han skylder mig 700 kroner jeg skal have 350 i dag og 350 om to uger # **I got paras**

Baldre baldre i [19] er et eksempel på de uges sproglige kreativitet.

[21] din svans jeg skal stadigvæk give dig tæsk du lavede **baldre baldre** på mig i går i toget.

Ordet er en leg med lyden af *çaldre* – *baldre* rimer på *çaldre* – men det fordobles, dvs. udsiges to gange lige efter hinanden. *Baldre baldre* er substantivisk i modsætning til *çaldre* der er et verbum. Det betyder ikke helt det samme som *çaldre* 'at stjæle' (ej heller 'et tyveri'). Det betyder noget med at snyde eller narre (snyderi, narreri).

De ekspansive træk bruges af informanterne på tværs af deres modersmål, dvs. også af personer som ellers ikke kender de sprog som ordene oprindeligt stammer fra. Der er altså mange eksempler på *crossing* i materialet.¹⁶

¹⁶ Crossing betegner det fænomen at en person bruger træk fra sprog som han/hun ikke forventes at bruge eller kende til (Rampton 1995). Se endvidere afsnit 7.

3.4 Delkonklusion

Med 'nydansk' er der tale om et helt nyt fænomen i dansk, og for at vi som sprogforskere overhovedet kan forholde os til det, er en sproglig beskrivelse nødvendig. Derfor har jeg i det foregående kun gjort forsøg på at indkredse fænomenet på sprogbrugsniveau, og her lader det sig altså gøre at beskrive et fænomen med egne karakteristiske træk der afviger fra standardsproget på flere niveauer. Sprogbrugen får sine karakteristiske træk dels fordi dansk er i en kontaktsituation hvor det møder indvandrersprogene (mest tyrkisk, arabisk, kurdisk og serbokroatisk), dels fordi dansk for flertallet af disse unges vedkommende tales som andetsprog. De flersprogede omgivelser sætter sig altså spor i nogle af de unges sprogbrug i både leksis, morfologi, syntaks og udtale. Defineret på sprogbrugsniveau kan de unges sprog beskrives som en varietet af dansk.

3.5 Skift mellem varietetten og standarddansk

Inden jeg fortsætter redegørelsen af de unges sprog som en varietet af dansk, er det vigtigt at få vist og understreget at der *ikke* er tale om intersprog.¹⁷ Når en del af de præsenterede træk beskrives som forenklende, kunne man få det indtryk at de unge ikke behersker dansk – at de er nødt til at forenkle det danske sprog til et simplere og lettere håndterbart system for at kompensere for manglende sprogkunderskaber. Det er sikkert også tilfældet for nogle tosprogede unge i Danmark, specielt de der er kommet hertil i en sen alder, men som jeg vil vise i det følgende, bruges de forenklende træk som stilmarkører der snarere end at forenkle udvider det sproglige register.

I det følgende uddrag fra Ahmeds selvoptagelser kører Ahmed sammen med Mehmet og Dawood i bus på vej til Københavns centrum for at købe tøj. I uddraget tager Ahmed forskellige samtaleemner op. Han refererer bl.a. til et blad som de har talt om tidligere på dagen, han taler om fester – en tidligere og en kommende, og han taler om en pige, Sabrina, som han godt kunne tænke sig at lære at kende. Mehmet sidder ved siden af Ahmed så det er mest de to der taler sammen. Ind i mellem blander Dawood sig. Han sidder på sædet bagved Mehmet og Ahmed.

¹⁷ Et sprog under udvikling i en tilegnelsesproces, mellem første og andetsprog (Selinker 1972).

[22]

1 Ahmed: wallah jeg siger min storebror han skylder mig 700 kroner jeg skal have
2 350 i dag og 350 om to uger # I got paras # skal du til den der fest øh på
3 fredag.
4 Mehmet: mm.
5 %com: +
6 Ahmed: wallah mand jeg siger dig bare efter den der tur jeg tænker bare på fest
7 og klz.
8 %com: Mehmet ler
9 Ahmed: jeg har **den der blad** med lan i klubben.
10 Mehmet: wallah.
11 %com: spørgende
12 Ahmed: wallah jeg har.
13 %com: de ler
14 Ahmed: ah den er god mand way ah çok way way.
15 [...]
16 Ahmed: oh hvor jeg fryser # jeg skulle have taget den med wallah jeg skulle have
17 taget den med.
18 Mehmet: <hvem>[>].
19 Dawood: <hvad>[<].
20 Ahmed: **det der blad**.
21 Dawood: ja det er rigtigt.
22 Ahmed: men det ligger [/] du går med i klubben bagefter.
23 [...]
24 Ahmed: jeg så Sabrina i dag.
25 Mehmet: wallah.
26 %com: spørgende
27 Ahmed: ude foran bussen.
28 Mehmet: wallah.
29 %com: spørgende
30 Ahmed: wallah.
31 %com: bekræftende
32 Mehmet: hvad sagde hun.
33 Ahmed: men jeg sad inde i bussen hun gik udenfor jeg snakkede heller ikke med
34 hende jeg kender hende jo ikke men jeg skal snakke med hende når hun
35 skal komme til fest [/] vi skal [/] wallah vi skal lave **den der projekt** sf
36 magi # den er meget god.
37 Dawood: hvad går **projektet** ud på.

Ahmed: **projektet det** er at lave en baldre baldre ikke også de skal sige gode ting om mig ikke også.

I linie 9 siger Ahmed først *den der blad*, og kort efter i linie 20 siger han *det der blad*. Han skifter mellem den genusforenklende brug af fælleskøn *den* til intetkøn *det* som er normen i standardsproget. Det samme sker i linie 35 og 38 hvor Ahmed skifter fra *den der projekt* til *projektet det*. Det ser ved første øjekast underligt ud. Betyder skiftene fra *den* til *det* at Ahmed er usikker på den "korrekte" danske genusform? Er der tale om et intersprogstræk? Nej - både i linie 20 og linie 38 sker skiftet umiddelbart efter at Dawood blander sig i samtalen. Og dette er ikke tilfældigt. Ahmed og Mehmeds sprog er fyldt med de ovenfor beskrevne forenklende og ekspanderende træk, mens der ingen er i Dawoods sprog. Hverken i selvoptagelserne eller matadorspillet er der eksempler på at han bruger trækkene. Dawood forstår godt de ord de andre bruger, men bruger dem ikke selv. I det retrospektive interview fremgår det at dette er noget de er helt bevidste om – nogle snakker "indvandreragtigt", andre ikke, og de ved at Dawood er en af dem der ikke taler "indvandreragtigt".

[23]

Interviewer: jamen kunne I alle sammen godt forstå det.
Ahmed: ja. [...]
Interviewer: også Dawood.
Ahmed: ja Dawood kan også forstå det. [...]
Interviewer: bruger han sådan nogle ord.
Ahmed: nej ikke så meget han bruger kun lan. [...]
Interviewer: nej er det alle indvandrere for jeg har ikke indtryk af at Dawood han snakker så meget på den måde.
Ahmed: nej.

Noget der i første omgang kunne opfattes som usikkerhed med hensyn til genusvalg, er i virkeligheden et udtryk for situationelt kodeskift bestemt af samtalepartneren. Når Ahmed taler med Dawood, som ikke er en af dem der taler "sådan", skifter han til standardtræk. Det forenklende træk bruges i samtale med Mehmet og standardtrækket med Dawood.

Skiftet fra varietetens træk til standardsprogets træk kan forklares som sproglig akkommodation (Giles m.fl. 1979). Ahmed konvergerer sit sprog mod Dawoods mere standardnære varietet af dansk. Der kan være flere årsager til det. Måske

ønsker Ahmed at signalere solidaritet med Dawood og lukke ham ind i samtalen, og gør det altså ved at ændre sit sprog i retning af Dawoods. Det kan også tænkes at Ahmed ønsker at (be)vise over for Dawood at han faktisk behersker den standarddanske norm, for at Dawood ikke skal tænke dårligt om ham.

Samme type skift kan observeres med hensyn til de syntaktisk afvigende træk. Ahmed har i samtalerne med sine kammerater (i selvoptagelserne og matadorspillet) mange ytringer med ligefrem ordstilling. Men i det retrospektive interview hvor han taler med mig, en voksen gæst udefra, er der kun få eksempler på standardafvigende ordstilling. Som allerede nævnt forekommer ikke-inverteret ordstilling hvor man i standarddansk ville forvente inversion også hos personer med dansk som modersmål i *talesprog*. Så det er ikke i sig selv standardafvigende at det forekommer hos Ahmed i interviewet. Pointen er at der er betydeligt færre i samtalen med mig sammenlignet med samtalen med Mehmet.

Ligeledes indeholder data eksempler på at der skiftes mellem standardanvendelse af stød og udeladelse af stød. I Mircas selvoptagelser er der en længere sekvens (hvorfra eksempel [6] er hentet) hvor hun går ned ad Nørrebrogade på Nørrebro i København sammen med sine tosprogede veninder. Her anvender pigerne flere af de beskrevne træk, og Mirca udelader som beskrevet stød i ord hvor standarddansk normalt har stød. Men i en senere optagelse er Mirca alene hjemme med sin lillebror, de taler om tv og om hvad de skal lave for ikke at kede sig – her forekommer ingen af de beskrevne træk, og brugen af stød er som i standarddansk.

Et skift i "modsat" retning, altså fra standarddansk til varieteten, kan observeres i Malenes selvoptagelser. Malene har dansk som modersmål. Hun er født i København og er opvokset på Nørrebro. I skole og fritid er flertallet i hendes omgangskreds tosprogede. Hendes almindelige tale er standard- ungdomspræget københavnsk. Men i hvert fald et eksempel fra selvoptagelserne ændrer hun sprog i retning mod hendes tosprogede kammeraters.

I eksemplet er Malene til et julearrangement på sin skole. Hun snakker med sine kammerater om det slik de har fået udleveret. Hvorvidt de andre tilstedeværende er tosprogede eller ej, er usikkert da jeg aldrig fik mulighed for at snakke med Malene om samtalen. Men drengen og veninderne i uddraget bruger en tydelig standardafvigende udtale, og drengen siger i linie 7 det kurdiske ord *lo*. Det er derfor mit skøn er at de er tosprogede nydanskere.

1 Malene: må jeg lige se er der ikke sauer.
2 %com: spørger til slikket
3 Dreng: sådan nogen der # øh der er kun de der tilbage.
4 Malene: ok.
5 Veninde 1: nej det der det er sådan en andemads øh <hvad er det det hedder>[>].
6 Malene: <nej det gider jeg ikke og have>[<] det smager ulækkert.
7 Dreng: kom nu tag nu en lo kom jeg lægger en hen til dig # du skal få slik.
8 Veninde 1: det smager af lort men jeg spiser det alligevel <xxx>[>].
9 %com: xxx uforståeligt
10 Dreng: <that's my xxx>[<] # tag.
11 %com: xxx engelsk, muligvis problem
12 Veninde 2: jeg har endda i lommen.
13 Dreng: skal du også have sådan en der.
14 Veninde 1: nej jeg har lige spist en.
15 Veninde 2: jeg har to andre xxx.
16 %com: xxx uforståeligt
17 Veninde 1: xxx.
18 %com: xxx uforståeligt
19 Malene: uhm # jeg drømte der var krig # i går.
20 Veninde 1: åh.
21 Malene: det var rigtig jeg drømte der var krig i nat # <ikke>[>].
22 Veninde 2: <det er der også>[<].
23 Malene: men hør nu nej nej hør og det var hjemme ved mig.
24 Veninde 2: ha ha.
25 Malene: det er rigtig det er ikke sjov og jeg <var sammen med Bismira>[>].
26 Veninde 1: <først var du>[<] med mig i din drøm og så <jeg ved ikke>[>] hvad.
27 Malene: <hør # hør>[<].

I uddraget snakker du unge lidt frem og tilbage om slikket. Malene har først ordet i linie 1 og 6 hvor hun anvender en standardkøbenhavnsk udtale – med trykrytmisk trykfordeling (*må jeg lige se er der ikke sauer og nej det gider jeg ikke og have det smager ulækkert*). Fra linie 8 til 17 er det drengen og de to andre piger der taler – stadig om slikket. I linie 19 tager Malene ordet samt initiativ til et helt nyt emne, hun vil fortælle om en drøm hun har haft. Her skifter hun tydeligt udtale. Hun ændrer intonation og trykfordelingen er stavelsesstyret: *jeg drømte dér var krig i går* (hvor standarddansk trykrytmisk tryk ville se cirka sådan ud: *jeg drømte der var krig i går*). Dertil udelader hun stød i [i 'gå] og [krij]. På samme måde fortsætter hun med standardafvigende stød og tryk i linie 21, 23 og 25. Utdalen er umiskendelig "indvandreragtig", og små tests, hvor jeg har afspillet se-

kvensen for folk, viser at de fleste ikke er i tvivl om at hun må have et andet modersmål end dansk. Skiftet virker dog ikke påfaldende i sammenhængen. De andre lader ikke til at tage notits heraf. Jeg tolker Malenes ændrede udtale som akkommodation – en måde sprogligt at trække sig ind i samtalen med de andre på, en måde at få opmærksomheden og få de andre til at lytte til hendes fortælling om drømmen på. Se endvidere analysen af denne sekvens i afsnit 7.

Det skal dog også nævnes at skift mellem standard og afvigende normer i udtalen sandsynligvis er meget mere kompliceret end her beskrevet. I Mircas tilfælde forekommer der i selvoptagelserne tydelige udtalemæssige skift betinget af den situationelle kontekst. Men det er mere usikkert om Ahmed og Erchin er ligeså smidige "varietetsskiftere" når det gælder udtalen. Erchin er ikke i stand til (han gør det i hvert fald ikke) at ændre sin udtale i det retrospektive interview. Han har både standardafvigende stød og trykfordeling, og i en masketest¹⁸ ville en indfødt dansktalende sandsynligvis ikke være i tvivl om at Erchin er andetsprogsbruger af dansk. Ahmed, mener jeg dog, skifter i retning mod standarddansk i interviewet hvad angår trykfordeling. Der er i det hele taget få eksempler på udeladelse af stød i hans sprog. Faktisk er der flere eksempler på at han udtaler *lan* med "dansk udtale" med fladt a og stød.

Der er flere udtalemæssige træk i Ahmed og Erchins sprog der afviger fra standarddansk, f.eks. vokalkvaliteter og intonation. Men indtil videre har jeg kun set på stød og tryk. Yderligere analyser af udtalen hos de unge ville dog kunne bidrage til at besvare spørgsmålet om der er ved at opstå en ny dansk dialekt blandt tosprogede. Der er stor sandsynlighed for at det netop er udtalen der "afslører" de tosprogede som andetsprogsbrugere af dansk. I en masketest (Jørgensen & Quist under udgivelse) viser det sig nemlig at indfødte danskere er i stand til at bedømme om en speaker har dansk som modersmål eller ej, på trods af standarddansk morfologi og syntaks. Og hos flere, specielt hos pigerne i nærværende undersøgelse, er det hovedsageligt udtalen der karakteriserer, ja konstituerer, varieteten. Man ved også fra sociolingvistiske undersøgelser at fonetiske varianter er vigtige stilmarkører der bruges til at signalere forskellige gruppeidentiteter (Labov 1972, Holmberg 1991). At der sættes større fokus på udtaleaspektet, er derfor endnu en erfaring fra dette pilotprojekt som bør tages med ved en evt. større undersøgelse.

¹⁸ En test hvor testpersoner lytter til båndoptagelser af en eller flere speakere og i et spørgeskema tager stilling til speakernes sprog og personlighed.

3.6 Delkonklusion

Der er altså noget der tyder på at informanterne – i en eller anden udstrækning – er i stand til at skifte mellem forenklende træk og standardtræk afhængigt af den situationelle kontekst. Det ser ud til at de unge i situationer hvor de er sammen med andre unge tosprogede, skifter til en mere standardafvigende sprogbrug, i forhold til når de f.eks. taler med voksne, børn eller andre som ikke taler på samme standardafvigende måde. I de her beskrevne tilfælde har de forenklende træk altså ikke en kommunikationsstrategisk funktion, dvs. de fungerer ikke som erstatning for manglende danskkompetencer. Tværtimod, trækkene fungerer som identitets- og stilmarkører som det er muligt for dem at vælge til og fra. I indgruppesituationer tales varieteten med de beskrevne træk, og i udgruppesituationer kan der skiftes til en varietet af standarddansk. I afsnit 7 overvejes hvad det er for særlige funktioner sprogbrugen udfylder.

Terminologien forenklende/ekspanderende træk er relevant når beskrivelsen af de unges sprog drejer sig om det rent formelle. Termen forenklende er endvidere relevant og dækkende når man beskriver funktioner af intersprog. I intersprog har de forenklende træk nemlig til formål at gøre læreren i stand til at kommunikere med få og enkle midler.¹⁹ En lærer der er ved at tilegne sig et andetsprog, kan ikke skifte mellem de forenklende træk og målsprogets standardtræk. Det kan de tosprogede i min undersøgelse imidlertid godt, og det viser at deres sprogbrug ikke er udtryk for intersprog eller dårligt udviklede danskkompetencer. Når vi i beskrivelsen bevæger os ud over det rent sprogstrukturelle og også inddrager konteksten og sammenligner sprogbrugen i forskellige situationer, bliver termen forenklende altså misvisende. De forenklende træk fungerer nemlig snarere ekspanderende, idet de udvider sprogbrugerens register af sproglige muligheder.

Analysen af de unges sprogbrug viser et billede af sprogbrugerne som kreative, skabende og kompetente. Derudover viser den vigtigheden af at sprogbrugsanalysen ikke forbliver på et rent formelt niveau, men at den inddrager konteksten samt de unges egne udsagn og holdninger til deres sprogbrug. Analysen peger på at en sådan fremgangsmåde er frugtbar, idet den netop viser at forenklende træk, der umiddelbart kunne opfattes som udtryk for intersproglige tilegnelsestrin, også fungerer ekspanderende som ekstra ressource i de unges sprog. Når problemstillingen varietet versus intersprog er så vigtig, er det naturligvis fordi der mht. de sprogpedagogiske og sprogpoltiske konsekvenser er stor forskel på om man

¹⁹ Se f.eks. Holmen 1990 for en analyse af strukturer og funktioner i intersprog med dansk som målsprog.

beskriver og forklarer de unges sprogbrug som udviklingstrin i en sprogtilegnelsesproces eller som et integreret element i sociale gruppe- og identitetsdannelsesprocesser.

3.7 Hvad siger informanterne selv? De retrospektive interview

En væsentlig del af forklaringen på hvorfor en sådan varietet opstår, er at den udfylder særlige gruppe- og identitetsmarkerende funktioner (udddybes i afsnit 7). Sprogbrugerne kan være mere eller mindre bevidste om disse funktioner, samt normer og værdier som er tilknyttet varietet. Normniveauet, eller 'normidealniveauet', bør da også være en del af indkredsningen af en varietet (Kristiansen 1992), ligesom normer, forestillinger og holdninger er en vigtig faktor i en proces af 'fokusering' af en varietet (Le Page & Tabouret-Keller 1985).

Datamaterialet i denne undersøgelse består hovedsageligt af sprogbrugsdata (selvoptagelserne og matadoroptagelserne). For at få større indsigt i disse optagelser gennemførtes to retrospektive interview med de personer der havde forestået selvoptagelserne. Som allerede nævnt lykkedes det desværre ikke at gennemføre dette interview i pigeungdomsklubben.

Interviewene var semistrukturerede i den forstand at nok havde jeg en interviewguide (se bilag) som jeg fulgte, men samtidig, for at få de unge til at fortælle så meget som muligt, ønskede jeg en uformel og afslappet atmosfære. Derfor benyttede jeg mig ikke slavisk af guiden, og den lå heller ikke synligt fremme under selve interviewet. Interviewene drejede sig i første omgang om det indsamlede båndmateriale, dvs. alle ikke-danske ord, særlig slang og andet fra optagelserne jeg fandt var af umiddelbar interesse. I interviewet med Ahmed og Erchin fra drengeklubben gik meget af samtalen ud på at tale om betydninger af specifikke ord. Efter spørgsmålene om konkrete sprogtræk fra optagelserne gled interviewene over i samtale om sprogbrugsens hvem, hvor og hvorfor.

Ahmed og Erchin fra drengeklubben må betegnes som brugere af varietet 'nydansk', mens Rina og Morten fra gymnasiet ikke anvender varietet. Begge grupper er bevidste om eksistensen af et særligt slags dansk som associeres til unge nydanskere. Selv om de ikke bruger et særligt navn for sproget, er det let for dem at begrebsliggøre og tale om fænomenet. Følgende uddrag er et eksempel på hvordan Ahmed og Erchin taler om deres sprogbrug som et *sprog*:

[25]

Interviewer: forstår alle godt det ord.

Ahmed: ja.

Erchin: ja # ja dem der er indvandrere gør.

Interviewer: ja.

Ahmed: også mange danskere xxx danskere de er også begyndt at snakke **det der sprog**.

%com: xxx lydord

Selv om denne sekvens er kort, kan den fortælle os en hel del om Ahmed og Erchins bevidsthed om et særligt slags dansk. Jeg spurgte til ordet *aghas*, som jeg var interesseret i at vide om alle deres kammerater var i stand til at forstå. Derpå begynder Ahmed at tale om ordene som *et sprog*. At Ahmed taler om fænomenet i bestemt form, *det der sprog*, viser en vis form for anerkendelse af fænomenet som et bestemt sprog afgrænset fra andre eller et andet sprog. Ahmed og Erchin fortæller os endvidere hvem der regnes for de typiske og oprindelige brugere af *det der sprog*, nemlig 'indvandrere', og at nu også mange 'danskere' er begyndt at bruge det.

Ahmed og Erchin er meget bevidste om at de skifter sprog afhængigt af hvem de taler med. De ved også godt at det ikke er alle steder, de kan tale *det der sprog*.

[26]

Ahmed: for eksempel hvis der er en der spiller smart over for dig ikke også så siger vil du ikke lade være siger du hvad fanden laver du din fucking svans for eksempel ikke.

%com: *hvad fanden laver du din fucking svans for eksempel ikke* udtalt med en anelse overdrevent accent

[...]

Interviewer: men hvis du for eksempel skulle til jobsamtale ville du så snakke sådan.

Ahmed: wallah vil du ikke give mig job?

%com: udtalt med en overdrevent accent

%com: interviewer ler

Ahmed: tror du jeg ville snakke sådan nej nej aldrig # nej sådan snakker jeg ikke og for eksempel nu når jeg er i praktik jeg snakker slet ikke sådan der.

[...]

Ahmed: jeg ved godt hvor jeg skal tale det og hvor jeg ikke skal tale det.

Interviewer: hvor skal du ikke tale det.

Ahmed: du skal ikke tale det for eksempel sådan som hvis man er inde på en cafe eller et eller andet ikke også hvis der er andre mennesker eller hvis man [/] eller for eksempel i skolen så skal man heller ikke snakke det sådan.
Interviewer: nej.
Ahmed: fordi det er også lidt smart at snakke sådan noget.

Ahmed fortæller her at han ved at han kan bruge varieteten hvis han vil opfattes som sej eller smart. Han er tydeligt bevidst om at der er flere situationer hvor han ikke bør tale 'sådan'. Han nævner en jobsamtale, hans praktiksted og en café hvor andre mennesker lytter. Ahmed virkede nærmest forbavset da jeg spurgte om han uden problemer kunne skifte, altså lade være med at tale 'sådan' hvis han ville:

[27]

Interviewer: altså det vil sige at du kan godt [/] man behøver ikke snakke sådan hvis man ikke har lyst til at snakke sådan så kan man bare lade være.
Ahmed: selvfølgelig.

Erchin skifter også:

[28]

Erchin: nå men hvis jeg nu taler med en dansker som ikke forstår det nej sådan taler jeg ikke til danskere hvis de ikke forstår det vur ham det siger jeg ikke # jeg gør det kun ved den der forstår det ikke den der ikke forstår det xxx kun dem der forstår det siger jeg det til.
%com: xxx uforståeligt

Ahmed var under hele interviewet den mest talende og eksplicite. Han udtrykker også klare holdninger til at f.eks. piger ikke bør bruge varieteten:

[29]

Interviewer: er der nogle piger.
Ahmed: ja og det lyder bare så forfærdeligt mand oh hvor jeg hader det jeg synes det er så klamt når piger gør det.
Interviewer: hvorfor.
Ahmed: fordi jeg var engang på Friheden station så var der nogle der lige kom fra Avedøre så da de gik ind i toget så kom kontrolløren så sagde de wallah billa Gud aghas kommer aghas kommer det lyder bare så ulækert når piger de snakker sådan hvad så wallah billa.

[...]

Interviewer: jamen hvorfor.

Ahmed: jeg ved det ikke jeg synes bare det [/] men det er mere en mandeting.

Ahmed udtrykker også et ambivalent forhold til sprogbrugen. På den ene side kan han godt lide at tale 'sådan' når han f.eks. vil have opmærksomhed, men på den anden side er han bange for at det skal blive til en vane:

[30]

Ahmed: men man skal også passe på det ikke bliver til en vane.

Interviewer: hvorfor.

[...]

Ahmed: det er blevet en vane for mig før ikke også men nu har jeg vænnet mig af med det nu gør jeg det kun når [/] nu snakker jeg kun med vilje engang der gjorde jeg det sådan ubevidst.

Interviewer: men hvorfor er det ikke godt at snakke det.

Ahmed: fordi man [/] hvad kan bruge [/] man kan ikke bruge det til noget # det er grimt at snakke sådan der.

Interviewer: er det grimt.

%com: overrasket stemme

Ahmed: ja # ikke grimt vel hvis du kan [/] du kan ikke for eksempel [/] for eksempel du skal op og diskutere med en hvorfor det mand hvorfor så lad være med det der mand lad være med det der ikke også sådan det [/] # forstår du det er ikke [/] det lyder heller ikke så flot når man snakker sådan forstår du.

Interviewer: ja.

%com: trækker på det

Interviewer: men hvorfor snakker I så sådan # det er ikke fordi det er flot.

Ahmed: hvad Erchin.

Erchin: xxx.

%com: xxx uforståeligt

Ahmed: for at være lidt seje.

Erchin: ja.

Ahmed: skille os lidt ud fra mængden også sådan lidt sådan at folk lægger mærke til os ej hvad er det for noget sprog de snakker sammen.

Desværre spurgte jeg ikke Ahmed om skiftet fra *den* til *det* i [22], men det er også tvivlsomt om han overhovedet er bevidst om den type skift. Selv om Ahmed og Erchin er tydeligt bevidste om *det der sprog*, er det ikke alle aspekter af varie-

teten de er vidende om. Når de skal forklare mig hvordan man taler 'sådan' nævner de ordene og udtalen. Jeg spurgte om ligefrem ordstilling, eller det at man bytter om på ordenes rækkefølge, også kunne være en del af *det der sprog* (jeg brugte naturligvis nogle andre ord og gav eksempler). I følge Prestons beskrivelse af 'modes of folk linguistic awareness' (1996) er det almindeligt at ikke alle dele af sproget er tilgængelige (available) for sprogbrugeren, og for Ahmed og Erchin var udeladelse af inversion tydeligvis utilgængeligt for dem. Det var slet ikke muligt at tale med dem om det. Alligevel er i hvert fald Ahmed i stand til at skifte ordstilling afhængig af situationen. Ved siden af de leksikalske og fonetiske træk, som han og Erchin er bevidste om som del af varieteten, bruger han hyppigere ikke-inverteret ordstilling i indgruppe- end i udgruppesituationer som f.eks. når han taler med mig i interviewet.

Rina og Morten fra gymnasiet bruger aldrig selv varieteten, og der er ingen eksempler på et særligt slags 'nydansk' i deres selvoptagelser. Under interviewet afspillede jeg et uddrag fra Ahmeds selvoptagelser. Deres reaktion viste at også de er vidende om et bestemt slags dansk der mest tales af nydanske unge:

[31]

%com: de lytter til båndet

Rina: ok.

Interviewer: jeg syntes ikke at der var så meget af den slags på jeres bånd.

Morten: næ.

Rina: ej jeg tror også det har meget at gøre med hvem man går sammen med jeg synes ikke at vi snakker på den måde altså.

Morten: ej det har nok været hans rigtig gode venner eller et eller andet i den stil.

[...]

Morten: jeg tror godt at de kunne have været [/] ja det ved jeg ikke fremmede måske.

Rina: ja det kan man godt høre på dem.

Morten er en dannet ung mand. Han tøver og siger ikke direkte at det drejer sig om "fremmede". Der er nu ikke tvivl om at de sagtens kan høre at det er nydanske unge der snakker. Både Morten og Rina kender til grupper der taler 'sådan':

[32]

Rina: men det er også meget med altså for eksempel i Sydhavnen der er der også sådan kliker der går og snakker sådan hvad så og sådan snakker på den der måde det synes jeg der er meget af der.

[...]

Interviewer: øh kender I nogen der taler sådan.

Morten: det tror jeg de fleste indvandrere gør.

Interviewer: mm.

%com: +

Rina: altså min bror han gør det sammen med sådan nogen altså når jeg hører ham snakke i telefon så er det også sådan noget xxx altså.

%com: xxx mumlelyde

De bruger som sagt ikke selv varieteten, men nogle af deres danske klassekammerater kan finde på at sige *wallah billa* for sjov:

[33]

Interviewer: jamen kunne I finde på at sige wallah wallah billa.

Rina: nej altså jo <Martin og dem de>[>] tager pis på det.

Morten: <jo men kun kun +>[<] ja nemlig.

Rina: wallah sige wallah bare for sjovt ikke men det er ikke noget jeg selv sådan går og bruger overheadet.

Morten: ikke seriøst.

Jeg spurgte om der var nogen på gymnasiet der taler 'sådan', og de mener at Ravin fra deres klasse taler sådan sammen med hans venner. Ravin deltog også i matadoroptagelserne, men her bruger han stort set ingen 'indvandrer-danske' træk.

[34]

Morten: jeg tror det er sådan noget Ravin han bruger.

Rina: ja Ravin det tror jeg også.

Morten: da hvad hedder han da Ômer gik der.

Rina: der snakkede de også meget det det er rigtig nok.

Morten: ja sådan noget lignende.

Rina: ja.

De nævner også en bestemt klike:

[35]

Interviewer: ville man kunne høre det på jeres gymnasium.

Morten: ja det tror jeg man kan.

Rina: der er da nogen.

Morten: ja.

- Rina: altså der snakker sådan også bare dem [/] der er nemlig nogle klike for eksempel jeg ved ikke hvad de hedder men de der der går med de der jakker der <de snakker sådan>[<].
- Morten: ja de <snakker sådan>[<] det tror jeg også.
- Rina: det er almindelige danskere de snakker meget på den +/-.
- Interviewer: er de danskere.
- Rina: ja så det er sådan meget men jeg tror også det er sådan blandet altså både indvandrere og danskere de er deres klike.
- Morten: ja.
- Interviewer: mm.
- %com: +
- Rina: og så snakker de også sådan alle sammen.
- Morten: alle de smarte de snakker sådan.
- Rina: ja # men det er tror jeg for at vise at man er smart eller et eller andet de snakker sådan.
- Morten: ja for et være lidt hård eller et eller andet i den stil.

Morten og Rina har er klar mening om sproget. De synes ikke det er smart at snakke 'sådan':

[36]

- Rina: det er bare sådan rigtig smart at snakke sådan jeg kan slet ikke tage det.
- Morten: nej.
- Rina: det kan jeg ikke hvad så øh hvad så hvad så mand du er bare nej det kan jeg ikke lide sådan noget.

3.8 Delkonklusion

De fire informanter der deltog i de to retrospektive interview er alle bevidste om eksistensen af et særligt slags dansk. De har associationer til hvem og hvilke grupper der bruger 'det sprog', og de har meninger om kvaliteten, om det lyder grimt, smart, skidt eller sejt. Den bevidsthed om 'det der sprog' som de unge demonstrerer i interviewene, mener jeg er et vigtigt argument for at sprogbrugen bør betegnes som en varietet af dansk.

Det er værd at bemærke at ingen af informanterne siger at man taler på den måde fordi man ikke er god til dansk. De unge, både i ind- og udgrupper, opfatter 'det der sprog' som et alternativt sprog, adskilt fra standarddansk. De oplever at dansk

kan tales på forskellige måder, og at der kan skiftes mellem forskellige slags dansk – præcis som det er tilfældet med dialekter.

I næste afsnit om fænomenets udbredelse kommer jeg yderligere ind på de retrospektive interview.

4. Hvor udbredt er fænomenet?

4.1 Evidens for udbredelsen

Gennemgangen af standardafvigende morfologi, syntaks, leksis og udtale, samt de retrospektive interview hvor aspekter af de uges bevidsthed om et særligt slags dansk kom til udtryk, har vist at her er tale om et fænomen som ikke er et intersprog, som ikke bare er forenklet dansk, men som kan behandles og beskrives som en varietet af dansk. Der er altså tale om et fænomen som både kan beskrives lingvistisk, og som de unge i de undersøgte områder er bevidste om eksisterer.

Man kan så diskutere hvilken type varietet 'nydansk' er, men først vil jeg komme ind på hvor udbredt fænomenet kan tænkes at være. Undersøgelsen er som nævnt et pilotprojekt, og data repræsenterer kun et lille antal informanter, så de følgende overvejelser er af hypotetisk art.

Dataene kan give dels direkte, dels indirekte evidens for fænomenets udbredelse. Indirekte evidens stammer fra observationer og samtaler med de unge. Direkte evidens er de båndoptagede data hvor 15 primære informanternes talesprog er registreret. De primære informanter er alle der deltog i matador- og selvoptagelserne. Seks af disse 15 har nogle af eller alle de beskrevne træk i deres sprog. Flere af de sekundære informanter (de der optræder i selvoptagelserne, men som ikke selv bar mikrofonen) har også trækkene i deres sprog.

Kun en enkelt af informanterne med dansk som modersmål har de beskrevne træk. Malene fra pigeklubben skifter mindst én gang i optagelserne tydeligt udtale i retning af 'nydansk' (jf. [24]).

Bortset fra Malene har jeg ikke direkte evidens for at unge med dansk som modersmål bruger 'nydanske' varianter. Til gengæld er der en del indirekte evidens der taler for at fænomenet er udbredt blandt nogle etsprogede. Nu og da hører jeg

på Nørrebro (hvor jeg bor) unge "pæredanskere" som i grupper med tosprogede kammerater taler 'nydansk'. Derudover fortæller informanterne i min undersøgelse næsten alle sammen at de kender nogle eller har hørt om danskere der gør det. Jf. følgende citater:

[37]

Ahmed: også en fra min gamle klasse han snakker også sådan ew wallah billa lan han snakker sådan.

Interviewer: en dansker.

Ahmed: ja en dansker pæredansk.

[38]

Erchin: også en dansker fra min fodboldklub taler også sådan der.

Interviewer: en dansker fra din fodboldklub.

Erchin: ja han går hele tiden sammen med tyrkere så de er venner.

Se også følgende citat af en gymnasieelev, Shadi, fra et interview i Gymnasieskolen (1997):

[39] En af mine danske venner, der hedder Mads, taler dansk med sådan en indvandreraccent – du kan slet ikke høre, han er dansk.

Selv om jeg kun har Malene som direkte evidens i mine data, er der er altså en del indirekte evidens der taler for at nogle unge med dansk som modersmål optager træk fra 'nydansk' i deres sprog. Men de 'nydanske' træk findes uden tvivl langt hyppigst blandt de tosprogede.

Ingen af optagelserne med gymnasieeleverne viser de 'nydanske' træk. I det retrospektive interview udtrykker Morten og Rina dog kendskab til den slags sprog. De ved at det findes, og de kender også til nogen der taler sådan. Rina bruger ingen af trækkene under matadorspillet, men Rina og Morten siger i det retrospektive interview at han taler på "den der måde" med sine venner.

Morten og Rinas selvoptagelser fra gymnasiet indeholder mange optagelser fra frikvarterer, fritimer og fritid i og uden for gymnasiet. Der optræder mange sekundære informanter i deres optagelser, men der er ingen eksempler på 'nydansk'. Det kan skyldes at varieteten er et indgruppiefænomen som ikke tales i store forsamlinger som kantinen på gymnasiet hvor mange klasser er samlet på

en gang. Morten og Rina forklarer mig at der er nogle grupper af drenge der holder sig lidt for sig selv et andet sted på gymnasiet:

[40]

Morten: og så er der mange indvandrer drenge derude i centralgarderoben.

Interviewer: ja.

Rina: det er der de holder til på en eller anden måde.

Interviewer: ja # hvorfor sidder du ikke der.

Morten: men fordi alle øh dem jeg snakker med de sidder inde i kantine så.

En sådan fysisk inddeling af skolens arealer mellem forskellige grupper minder om Eckerts beskrivelser af grupperinger på en high school i USA. I Eckerts undersøgelse beskrives to sociale kategorier, jocks og burnouts. Forskellene mellem dem kommer til udtryk på en række punkter, bl.a. sprogligt, men også gennem en fysisk deling af skolens arealer (Eckert 1989: 42 ff). Hvis en indvandrer varietet eksisterer på Morten og Rinas gymnasium, er det oplagt at forestille sig at den tales blandt de drenge der holder sig for sig selv uden for kantine. Men da Morten og Rina ikke holder til der, plus at der tilsyneladende kun er én fra deres klasse, Ravn, der nogle gange taler 'indvandreragtigt', er der ingen eksempler på 'nydansk' i deres selvoptagelser. Eckerts undersøgelse er baseret på længere tids deltagerobservation, og det er sandsynligvis også denne metode der skal bruges for kunne at afdække i hvilken grad 'nydansk' er udbredt på Rina og Mortens gymnasium.

I de to ungdomsklubber var der mere direkte og lettere adgang til 'nydansk'. Sprogbrugen synes her både mere udbredt og mere anerkendt. Der er efter min vurdering ikke store grupper i de to ungdomsklubber som ikke bruger varieteten, mens det er majoriteten på gymnasiet der ikke gør. Årsagen til at der er forskel på udbredelsen af varieteten i ungdomsklubberne og på gymnasiet kan have med sociale, demografiske og/eller aldersmæssige forhold at gøre. Det forekommer sandsynligt at unge der vælger en studieretning som gymnasiet, er mere tilbøjelige til at tilpasse deres sprog til standardvarieteter. Ud over det sociale aspekt - gymnasieelever er som oftest bedrestillede folks børn - kan forskellen også skyldes at miljøet på gymnasiet ikke er flersproget og blandet nok. I de to ungdomsklubber er flertallet (80 til 90%) tosprogede med indvandrerbaggrund. På det undersøgte gymnasium, og i den udvalgte klasse, er forholdet mere lige (ca. 50 % tosprogede). Det er min formodning at de rigtige demografiske faktorer, dvs. meget blandede omgivelser, skal være tilstede for at indvandrergruppesprog ud-

vikler sig²⁰, og disse faktorer er muligvis ikke opfyldt i tilstrækkelig grad på gymnasiet.

Men årsagen til at jeg ikke har direkte evidens for 'nydansk' på gymnasiet, kan også være dén at de unge i gymnasiet er ældre end dem i ungdomsklubben. Der er flere forhold der taler for at varieteten er mest udbredt blandt 12 til 16-årige unge - at de holder op med at tale 'indvandreragtigt' når de bliver ældre. Ahmed har f.eks. fortalt mig at han gerne vil holde op med at tale på den måde, fordi han er begyndt at synes det lyder barnligt. Morten og Rina kender mest til fænomenet fra deres folkeskole, altså fra da de var yngre. De holdningstilkendegivelser der kom til udtryk i interview, samtaler og observationer, viser at 'nydansk' i almindelighed er stigmatiseret og forbindes med indvandrere eller danskere der går sammen med indvandrere. Varieteten har i udgrupper lav prestige, mens den for de unge i ungdomsklubben har høj prestige. I labovsk terminologi har 'nydansk' altså covert prestige. At en stigmatiseret varietet er noget der har størst prestige blandt unge, stemmer også med Hewitts erfaringer fra hans undersøgelse af kreolsk i London: "Despite the wider social stigmatisation of creole, the distinctive language of black youth culture is in fact a 'prestige' variety amongst many young people" (Hewitt 1986:102). Hewitt citerer i den forbindelse Romaine (1984: 104): "during the adolescent years the use of socially stigmatized [speech] forms is at a maximum". Kotsinas (1994:157) mener at gruppesprog som rinkebysvensk flourerer blandt unge fordi det er i ungdomsårene at behovet for gruppeidentitet er størst .

Ud over at være mest udbredt blandt de yngste, i ungdomsklubberne og blandt de tosprogede er 'nydansk' mest fremtrædende blandt drengene. Den stærkt iørefaldende brug af slang og leksikalsk crossing er langt hyppigere i drengeklubben end i pigeklubben. Pigerne viser enkelte eksempler på crossing, men hos dem er det 'nydanske' præg i første række et spørgsmål om udtale. Pigeres brug af indvandrertrækkene forekommer mere afdæmpet end drengenes.

Kotsinas finder tilsvarende at drenge er ivrigere brugere af rinkebysvensk end piger, og forklarer det med at varieteten bl.a. markerer sejhed (Kotsinas 1994: 157). Dette virker også sandsynligt mht. 'nydansk' da varieteten ofte bruges i spændte situationer hvor drengene "puster sig op" over for hinanden og bruger

²⁰ De demografiske faktorerers betydning understreges i Hewitts undersøgelse af unge hvide englænders brug af london-kreolsk. For at kreolskinflueret sprogbrug skal spredes og bruges, er et indvandreret område nødvendig (Hewitt 1986: 150ff).

sproget til at markere at man er hård og stærk, jf. følgende eksempel fra matedorspillet i drengeklubben. Stemningen er en anelse spændt mellem Ahmed og Sevki:

[41]

Sevki: til grin wallah billa du er til grin.

Ahmed: er jeg til grin.

Sevki: ja du er <xxx>[<].

%com: xxx uforståeligt

Ahmed: <xxx>[<] jeg mener jeg tæsker dig lige om lidt det er dig der til grin.

%com: xxx uforståeligt

%com: Ahmed hæver stemmen og taler højere

Sevki: ni.

Ahmed: hvorfor er jeg til grin # jeg siger wallah hvorfor er jeg til grin # ew stop lige.

Det er endvidere en udbredt holdning blandt drengene at 'nydansk' er et drengesprog, og at det lyder grimt når piger taler det (jf. [29]). Hewitt finder samme tendens i sin undersøgelse. Både sorte og hvide drenge bruger mere londonkreolsk end sorte og hvide piger (1986:155). Rampton (1995a) har undersøgt crossing hos både drenge og piger, og har registreret forskellige brug kønnene imellem.

4.2 Delkonklusion

Direkte evidens viser at 6 af de 15 primære og flere af de sekundære informanter bruger de beskrevne træk i de båndoptagede data. Det fremgår endvidere at drenge bruger trækkene mere end piger, at kun én af informanterne med dansk som modersmål, ingen af gymnasieeleverne og ingen over 16 år viser trækkene i de indsamlede data. Endelig kan de interviewede informanters tilkendegivne holdninger og opfattelser ses som indirekte evidens for at 'nydansk' er kendt og udbredt.

I en studenteropgave fra Aalborg Universitet har Sten Madsen skrevet om 'nydansk' blandt unge i Gjellerupparken i Århus. Her anvendes også både leksikalsk, syntaktisk og fonetisk standardafvigende træk. Det tyder på at 'nydansk' også findes uden for Københavnsområdet.

På baggrund af pilotundersøgelsen kan der altså opstilles mindst fire hypoteser om udbredelsen af 'nydansk':

For det første er det sandsynligt at de rigtige demografiske forhold skal være til stede for at en 'indvandrer-ungdomsvarietet' kan udvikle sig. Det vil sige at de unge i skole og fritid færdes i omgivelser der er etnisk blandede, og hvor flertallet af kammeraterne er tosprogede. Det er dog ikke tilstrækkeligt at den tosprogede gruppe er sprogligt homogen og kun består af eksempelvis tyrkisk-danskere. I Køge, hvor man har undersøgt tyrkisk-dansk tosprogede skoleelever (Møller m.fl. 1998), har man f.eks. ikke fundet en særlig 'indvandrervarietet' på trods af at der er skoleklasser med forholdsvis store grupper af elever med tyrkisk baggrund. Appel (1999) skelner mellem to typer af varieteter med baggrund i sprogkontakt mellem unge indvandrere. Den første er en varietet præget af kodeskift og blanding af to sprog, typisk et majoritetssprog og et minoritetssprog. Det sprog der i Køge beskrives og karakteriseres ved blanding og kodeskift mellem tyrkisk og dansk (Maegaard 1998), hører til denne første type varietet. Den varietet som jeg har beskrevet ovenfor, hører til den anden af Appels to typer, nemlig en blandingsvarietet som er et resultat af en kontaktsituation som er meget heterogen. For at en sådan blandingsvarietet skal kunne opstå, er sproglig og etnisk diversitet i omgivelserne vigtige. Hvis denne hypotese er rigtig, betyder det at 'nydansk' kun kan opstå ganske få steder i Danmark: *Det vil i Danmark sige i København (på Nørrebro og Vesterbro, og i enkelte forstadskommuner som Ishøj, Hvidovre og Brøndby) og muligvis også enkelte steder i Århus, Aalborg og Odense.*

For det andet giver pilotundersøgelsens holdningsdata anledning til at tro at den beskrevne varietets covert prestige begrænser 'nydansk' til at være et ungdomsfænomen, noget de unge fralægger sig med alderen. For det tredje anvendes de forskellige træk tilsyneladende forskelligt af drenge og piger, ligesom fænomenet synes mest udbredt blandt drengene. Og for det fjerde er den særlige sprogbrug i første række et indvandrerfænomen som kun af og til forekommer hos unge med ren dansk baggrund.

5. Hvilken type varietet?

Det foregående skulle gerne have tydeliggjort at der i multikulturelle ungdomsmiljøer eksisterer en måde at tale dansk på som det er interessant og relevant at beskæftige sig særskilt med. Indtil nu har det dog været vanskeligt at finde en anvendelig og dækkende term for denne sprogbrug – en term som hverken ud-

trykker for meget eller for lidt, som ikke gør "fænomenet" større eller mindre end det er, men som er mere specifik og beskrivende end blot varietet. Jeg har i det foregående anvendt 'nydansk', 'indvandrervarietet', 'det der sprog' og andet, men uden med held at finde et passende ord. At der ikke eksisterer nogen term for "fænomenet", skyldes at det er nyt i Danmark, og at ingen tidligere har beskæftiget sig med det som en særskilt varietet. Uden for Danmark er det også forholdsvis nyt at behandle unge menneskers sprogbrug i flersprogede miljøer som en særlig varietet på linie med dialekter og sociolekter. Ud over en angelsaksisk tradition for at studere sortes sprogbrug som varieteter, har dette i Europa, så vidt jeg ved, ikke været gjort systematisk af andre end Ulla-Britt Kotsinas, og til en vis grad af René Appel og det hollandske projekt TCULT (Appel 1999, Bennis m.fl. 1998, Nortier under udgivelse).²¹

Jeg har ovenfor beskrevet og bestemt en række syntaktiske, fonetiske og leksikalske træk som karakteristiske for varietetten 'nydansk'. Men et prædikat som varietet medfører en række andre spørgsmål som også bør overvejes. For det første kan man spørge hvilken type varietet der er tale om: Drejer det sig om en dialektal varietet, en sociolektal varietet eller en registervarietet? Men det rejser også spørgsmål om individuel variation: Hvor mange træk skal et individ anvende før han/hun kan siges at tale varietetten? Også hele problematikken om hvad et sprogsamfund er, følger med: Hvis en varietet skal associeres med en bestemt gruppe eller sprogsamfund, som Trudgill skriver, hvad konstituerer så en sådan størrelse, hvordan afgrænses den? Alle disse spørgsmål er det dog ikke muligt at gå videre med i denne omgang. Her vil jeg begrænse overvejelserne til en diskussion af hvordan 'nydansk' skal ses i forhold til begreberne intersprog, kreolsprog, dialekt, sociolekt og register.

5.1 Intersprog eller kreolsprog?

I USA og England har man beskrevet og behandlet sortes sprogbrug som særlige varieteter af engelsk (f.eks. Labov 1972 Black English Vernacular og Sutcliffe 1982 British Black English). Men både lingvistisk, demografisk og historisk er situationerne i England og USA anderledes end i Danmark (Holland, Sverige og Norge - de lande hvor der også er registreret indvandrervarieteter), og disse forskelle betyder at vi ikke bare kan overføre den angelsaksiske terminologi fra forskningen i Black English.

²¹ Mange har beskæftiget sig med tosprogedes sprogbrug og behandlet forskellige sproglige aspekter, såsom kodeskiftet og dets forskellige manifestationer og funktioner (f.eks. Auer 1998), men få har beskæftiget sig decideret med varietetens problematikken.

Både i England og USA er de sortes varieteter prægede af afro-caribiske kreolsprog (Labov 1972, Hewitt 1986, Romaine 1988, Sebba 1997). Kreolsprog har ikke haft indflydelse på hverken den ovenfor beskrevne danske varietet eller rinkebysvensk. Holland skiller sig ud fra Danmark og Sverige ved at have store grupper af indvandrere fra Surinam (tidl. Hollandsk Guyana) hvor man bl.a. taler surinam-kreolsk. Men 'gadesprog', som Bennis m.fl. (1998) og Appel (1999) kalder det, er på linie med 'rinkebysvensk' og 'nydansk' karakteriseret ved at være influeret af mange forskellige indvandrersprog. Det er Black English ikke på samme måde. De sorte i USA har været en minoritet i mange generationer, og udgør en etnisk mere homogen gruppe end de blandede indvandrergupper i Europa som består af folk med tyrkisk, pakistansk, somalisk osv. baggrund. I England er indvandringen fra Caribien hovedsagelig foregået i 1950'erne og 60'erne, og her kan man stadig finde familier der taler basilektisk kreolsk²² (Sebba 1997). Dvs. at det i England stadig er muligt for nogle unge at høre 'ægte' kreolsk, hvilket det ikke er for de unge i New York, hvor den kreolske indflydelse stammer fra sydstatsdialekter som meget tidligere blev præget af afro-caribiske kreolsprog (Labov 1972).

For kreolsprogene i både USA og England gælder at engelsk er det leksificerende sprog. De unge der taler Black English er altså ikke tosprogede på samme måde som de unge i Danmark, Sverige og Holland. Situationen og miljøet er helt anderledes på f.eks. Nørrebro end blandt de unge sorte i New York. De unge på Nørrebro er tosprogede og har forskellige modersmål og dansk som fællessprog. De er næsten alle andengenerationsdanskere, dvs. deres forældre kom hertil som voksne (hovedsageligt) i 1970'erne. De unge i New York behersker to eller flere varieteter af engelsk – deres egen og en standardnær. Selv om varieteterne Black English og 'nydansk' muligvis udfylder sammenlignelige identitets- og gruppe markerende funktioner, er sprogkontaktsituationerne hvor de opstår og fungerer, ikke direkte sammenlignelige.

For at en varietet kan bestemmes som et kreolsprog, må den først have gennemløbet en kreoliseringsproces, typisk over et par generationer, fra at være et pidginsprog til at udvikle og udvide syntaks og ordforråd så meget at der er tale om et helt nyt sprog. Sådanne sprogudviklinger kendes særligt fra gamle kolonier i

²² Basilektisk kreolsk er betegnelsen for den sprogbrug der (i en fase) afviger mest fra de/det leksificerende sprog. Det leksificerende sprog er det sprog som kreolsproget optager flest træk fra (hovedsageligt ord). Man taler således om at et kreolsprog har engelsk, fransk eller spansk som leksificerende sprog.

Caribien og Stillehavet hvor kolonimagternes sprog blandedes med oprindelige sprog (Romaine 1988, Sebba 1997). Da kreolsprog netop er produkter af sprogkontakt, var det relevant som Kotsinas (1985) gjorde, at undersøge indvandrernes sprog ud fra hypoteser om kreoliseringsprocesser. Kotsinas gennemgik træk for træk dele af indvandreres svenske intersprog der mindede om pidgin- og kreoliseringsstræk. Hun opstillede på baggrund heraf hypoteser om hvilke træk der kunne tænkes at påvirke det svenske sprog på længere sigt. Disse træk var netop de forenklende, umarkerede træk som minder om pidgin- og kreoliseringsstræk (se også afsnit 6).

Man kunne gennemføre samme "manøvre" med 'nydansk' og analysere datamaterialet ift. hypoteser om kreolisering. Mange af de træk der karakteriserer 'nydansk', ligner nemlig kreoliseringsstræk. Men samtidig minder de også om træk der er karakteristiske for intersprog. Træk i intersprog og kreolsprog har det tilfælles at de er umarkerede og forenklende i forhold til henholdsvis målsproget og det leksificerende sprog.²³

Selv om der kan registreres kreoliseringslignende træk, og selv om dansk i almindelighed og 'nydansk' i særdeleshed indlåner mange ord fra andre sprog, er dansk det altdominerende basissprog i datamaterialet. Derudover er sprogbrugen ikke i så udpræget grad præget af forenklinger at der kan tales om pidginsprog. Det kan dog tænkes at de unges forældres, førstegenerationsdanskernes, danske sprog, som de bruger det i cirkulationssfæren, kan karakteriseres som pidginsprog. Men det er ikke sprog der overtages af deres børn i en kreoliseringsproces. Der er derfor ikke tale om at der er ved at udvikle sig deciderede pidgin- eller kreolsprog blandt tosprogede unge i Danmark.

Årsagen til at det netop er kreol- og intersproglignende sprogtræk der (bl.a.) karakteriserer 'nydansk', kan være at disse træk associeres med et dårligt eller simpelt dansk – også af brugerne selv. Trækkene signalerer at dansk ikke er modersmålet, og de får dermed en særlig identitetsmarkerende funktion som de unge udnytter.

5.2 Dialekt?

Er 'nydansk' en dialekt (eller begyndelsen til en ny dansk dialekt)? I artiklen *Rinkebysvenskan – en dialekt?* diskuterer Kotsinas hvorvidt de unge indvandreres sproglige afvigelser vil blive så livskraftige at de med tiden vil udvikle sig til nye

²³ I Kotsinas 1985 gennemgås ligheder mellem kreolisering og intersprogsudvikling.

dialekter. Hun opstiller otte kriterier for "vad som synkront är at betrakta som en dialekt" (Kotsinas 1988a: 270), og ud fra disse kriterier diskuterer hun rinkebysvensk. I det følgende vil jeg sammenholde 'nydansk' med Kotsinas otte dialektkriterier og overveje om rinkebysvensk og 'nydansk' er beslægtede varieteter.

Kriterium 1: Regional afgrænsning. Det er muligt geografisk at afgrænse det område hvor varieteten anvendes.

Kotsinas behandler rinkebysvensk som det tales i Rinkeby: *Rinkeby avskiljs geografisk ganska tydligt från angränsande områden* (s. 271), og varieteten lever dermed op til dette kriterium.

Hvorvidt 'nydansk' lever op til kriteriet, er foreløbigt uklart. Som jeg redegjorde for tidligere, er det min hypotese at særlige demografiske faktorer skal være til stede før en 'nydansk' varietet kan udvikle sig. Det er en forudsætning at der er et blandet etnisk og sprogligt miljø. Sådanne miljøer synes typisk at opstå i byområder, som f.eks. Avedøre og Nørrebro i København, men også i Vollsmose i Odense og Gjellerupparken i Århus. Hvorvidt sådanne byområder udvikler hver sin 'nydanske' varietet, eller en fælles 'nydansk' varietet, er et empirisk spørgsmål (kriteriet om geografisk afgrænsning diskuteres i slutningen af dette afsnit).

Kriterium 2: Forholdet til standardsproget. Der skal være en vis kontrast mellem standardsproget og dialekten. Standardsproget er den overregionale norm som også er normen for skolens undervisning, og de dialekttalende (mange eller alle) kan skifte mellem dialekten og standardsproglignende varieteter.

Dette kriterium kan både rinkebysvensk og 'nydansk' leve op til. Som vist, har 'nydansk' træk der adskiller det fra standarddansk på flere sproglige niveauer, og de unge skifter mellem varieteten og standarddansk afhængig af situationen.

Kriterium 3: Et talesprog. Rinkebysvensk er rent talesprog uden skriftsprogsnorm. Det gælder også for 'nydansk'.

Kriterium 4: Bevidsthed. Sprogbrugerne selv samt brugere af andre varieteter er bevidste om at varieteten er specifik og afgrænselig i forhold til andre varieteter.

Blandt talerne af både 'nydansk' og rinkebysvensk er der en klar bevidsthed om at sproget er anderledes. Også blandt de informanter i min undersøgelse som ikke taler varieteten, er der en udtrykt bevidsthed om 'nydansk'. De voksne pæda-

goger i de to ungdomsklubber var ligeledes bekendte med og bevidste om de unges 'nydansk'. Hvor stor bevidstheden i øvrigt er blandt lærere, forældre og beboere i de områder hvor 'nydansk' tales, kan undersøgelsen dog ikke sige noget sikkert om, men det er min formodning at folk fra udgrupper skal være i tæt daglig kontakt med ungdomsmiljøet for at "opdage" varieteten. Gymnasielæreren som var min kontaktperson på gymnasiet, havde f.eks. ingen kendskab til en særlig 'indvandervarieteten'. Bevidsthedskriteriet er interessant at undersøge nærmere fordi det kan vise noget om hvor udbredt varieteten er. Når jeg taler med udenforstående folk om min undersøgelse og fortæller at unge nydanskere taler en særlig slags dansk, bliver mange ofte forundrede og overraskede – også folk som bor i indvandrer-tætte områder som Vesterbro og Nørrebro. Det er min fornemmelse at varieteten er begrænset til at være et indgruppesprog som sjældent høres i større offentlige sammenhænge. Man kan dog støde på 'nydansk' i bussen og på gaden i København, og måske særligt når man har "opdaget" og "fået øre" for varieteten. Men der er (endnu) ikke i Danmark nogen udbredt bevidsthed om et 'nydansk'. Fænomenet har ikke været et tema i pressen som i Sverige hvor rinkebysvensk er et offentligt velkendt fænomen.

Kriterium 5: Subjektive faktorer. Varieteten er forbundet med speakerens identitetsfølelse, en vi-de-følelse, nogle gange med en følelse af stolthed, andre gange med mindreværd. Talerne og omgivelserne kan forholde sig vurderende til varieteten. I forhold til omgivelserne giver varieteten et ensartet indtryk. Udenforstående kan ikke skelne mellem forskellige nuancer i varieteten.

Både hvad angår rinkebysvensk og 'nydansk' er sproget for de unge forbundet med en 'vi-følelse' og en vis stolthed. Der udtrykkes holdninger til og vurderinger af varieteterne blandt de talende selv og deres omgivelser (jf. afsnit 3.7). Det ville dog kræve flere undersøgelser at sige noget kvalificeret om holdningen til 'nydansk' i øvrigt, men det er nok ikke helt forkert at forestille sig at danskeres holdninger til 'nydansk' ville ligne svenskerne holdninger til rinkebysvensk – nemlig negative holdninger til sproget som dårligt, fejlagtigt og grimt. Kotsinas skriver at talere af rinkebysvensk selv kan høre hvilket modersmål deres kammerater har, men at varieteten for indfødte svenskere lyder ensartet. Om dette også er tilfældet for de 'nydansk'-talende, kan mine data desværre ikke sige noget om.

Kriterium 6: Variation inden for varieteten. Der kan være stor forskel mellem de dialekttalende på i hvor høj grad de anvender varietetens træk.

Dette gælder både for rinkebysvensk- og 'nydansk'-talende. I mit materiale er der som tidligere nævnt individuel forskel på hvor hyppigt og hvor mange af varietetens træk informanterne bruger. Der synes eksempelvis at være forskel på drenge og pigernes brug (jf. afsnit 4).

Kriterium 7: Specifikke sprogtræk på flere niveauer. For at noget kan siges at udgøre en dialekt, skal de specifikke sprogtræk forekomme på flere sproglige niveauer end blot det leksikalske.

Både rinkebysvensk og 'nydansk' er ud over de leksikalske karakteriserede ved morfologiske, syntaktiske og fonetiske træk, og kan dermed leve op til dette kriterium.

Kriterium 8: Etablering. Dette kriterium hænger nøje sammen med det første kriterium om geografisk afgrænsning, idet det kræver at varietet skal være nogenlunde etableret blandt alle indfødte speakere i det berørte område. Dvs. at unge såvel som ældre i det geografiske område skal beherske varietet i en eller anden udstrækning.

Hverken rinkebysvensk eller 'nydansk' lever op til dette kriterium. Varieteterne er ikke etablerede på tværs af aldersforskelle. I de områder hvor 'nydansk' tales, er varietet begrænset til de unge (jf. også de øvrige overvejelser om varietetens udbredelse i afsnit 4).

Gennemgangen af de otte kriterier viser at rinkebysvensk og 'nydansk' er beslægtede fænomener som synes at være vokset ud af samme demografiske forhold med sammenlignelige sproglige konsekvenser. Kotsinas konkluderer sin diskussion om hvorvidt rinkebysvensk på baggrund af dialektkriterierne kan siges at være en ny dialekt på følgende vis:

Det språkbruk som brukar benämnas rinkebysvenska tycks utgöra en förhållandevis urskiljbar varietet med specifika drag, vilken i många avseenden uppfyller de uppställda kriterierna för en regional dialekt men i vissa viktiga avseenden inte gör det, främst då vad gäller kriterium 8. Varieteten tycks emellertid användas inom ett visst talsamhälle med social, etnisk och åldersmässig avgränsning, varför den bör klassificeras som en social dialekt eller gruppevarietet (s. 277).

Kotsinas vil altså hellere kategorisere rinkebysvensk som en social dialekt eller som gruppevarietet end en dialekt. I forhold til de otte kriterier vil konklusionen vedrørende 'nydansk' være den samme. 'Nydansk' er en særskilt varietet som i

mere eller mindre grad opfylder de beskrevne kriterier med undtagelse af kriterium otte.

For at kriterium otte skal kunne opfyldes, forudsættes det at varieteten har været talt gennem flere generationer, således at områdets ældste lige såvel som de yngste er vokset op med varieteten. Dette kriterium kan 'nydansk' selvsagt ikke opfylde da der er tale om en ny varietet der er opstået på baggrund af helt nye sociale omstændigheder, i ungdomsmiljøer af helt ny dato.

Det ottende kriterium om varietetens etablering på tværs af et områdes forskellige grupper, herunder generationer, er en traditionel opfattelse og definition af 'dialekt' hvor dialekten opfattes som geografisk knyttet til hele (bonde)samfundet (se I.L. Pedersen, under udgivelse, for en gennemgang af dialektbegrebets historie). Selv om en sådan anvendelse af 'dialekt' stadig benyttes (f.eks. i traditionel dialektforskning), er den angelsaksiske, brede definition efterhånden også udbredt. Helge Sandøy definerer således dialekt bredt som: "eitt språkssystem i motsetning til eit anna, d.v.s. ein annan dialekt" (1985: 16). Et område kan godt have flere dialekter: "vi kan bruke 'dialekt' om språket åt få eller mange, i eit lite område eller stort" (ibid.). Peter Trudgills definition er ligeså bred og lyder:

[Dialect is] a variety of language which differs grammatically, phonologically and lexically from other varieties, and which is associated with a particular geographical area and/or with a particular social class or status group (Trudgill 1992: 23).

Da 'nydansk' adskiller sig både grammatisk, udtalemæssigt og leksikalt fra andre varieteter, samt er associeret med en bestemt statusgruppe - nemlig unge andengenerationsdanskere - er 'nydansk' ifølge Trudgills definition en dialekt. I Sandøy og Trudgills definitioner er geografien en af flere mulige variable, men ikke den afgørende. Også en varietet der forbindes med en bestemt social gruppe (f.eks. unge), vil ud fra deres definitioner kunne kaldes en dialekt.

Hvis man altså går ud fra en definition af dialekt der *ikke* har geografisk afgrænsning og etablering som afgørende kriterium, kan varieteten 'nydansk' kaldes en dialekt.

Man kan så diskutere om en geografisk afgrænsning bør være det afgørende kriterium for bestemmelsen af om 'nydansk' er en dialekt, og i så fald, som Kotsinas, afvise at der er tale om en dialekt. Da jeg mener at demografiske forhold er afgørende for om en 'indvandervarietet' vil opstå, bør geografien i en eller anden udstrækning indgå som kriterium i bestemmelsen af om der er tale om en dialekt.

Men spørgsmålet er ikke simpelt. Med demografi mener jeg sociale forhold knyttet til et bestemt område, altså her et heterogent sprogligt og etnisk område. Men sådanne områder findes flere steder i Danmark. Og det gør de også i Sverige, og Kotsinas har da også registreret "rinkebysvensk" andre steder end i Rinkeby (Kotsinas 1996). Og på tværs af disse geografisk afgrænselige områder ser der ud til at eksistere en sprogbrug med sammenlignelige træk. Mange af trækene der karakteriserer 'nydansk', er ens i de forskellige flersprogede miljøer. Jeg ved f.eks. at ordene wallah og wallah billa også er udbredte i Ishøj og Århus. Men jeg mener ikke (indtil flere undersøgelser er foretaget) at det er relevant at tale om f.eks. et 'nørrebrodansk' som særligt adskilt fra et 'avedøredansk' – i hvert fald ikke på sprogbrugsniveau. Man kan dog muligvis tale om et 'nørrebrodansk' som forestillet norm for varieteten, i hvert fald hvis bydelen har den prestige blandt unge i forstæderne som Ahmed i interviewet giver udtryk for. Ahmed fortæller at når de på Nørrebro begynder at bruge et nyt ord, går der et stykke tid før man begynder at bruge det samme ord i Avedøre. Han siger at dem der bor i Avedøre, gerne vil vise at de er ligeså smarte som dem på Nørrebro.

[42]

Interviewer: men er der forskel på tror du hvordan de snakker på Nørrebro og her.

Ahmed: ja her her er det alt for overdrevet # forstår du fordi her ikke også i Hvidovre # de er bagud med sådan noget forstår du fordi da jeg var inde i byen så hørte jeg det der aghas ikke det var slet ikke kommet hertil endnu # så de er bagefter de er bange for at blive bagud her # så de begynder at sige alle de der ord sådan så de er med ikke også # de fyrer den rigtigt af her i Hvidovre # men Nørrebro ikke også # der bruger de også meget [/] der bruger de sådan som joe kom her skal du øh [/] der er det nogle nye ord på Nørrebro for eksempel.

Det er tydeligt at Ahmed oplever at der er forskel på 'nydansk' som det tales i Avedøre og på Nørrebro. På sprogbrugsniveau tror jeg dog ikke at forskellen er så stor som Ahmed her giver udtryk for. Men hvis de unge i forstæderne forestiller sig at man taler på en særlig smart måde på Nørrebro, og de herefter intensiverer (eller overdriper som Ahmed udtrykker det) brugen af 'nydansk', så er de holdninger og værdier som de unger tilknytter varieteten, en særdeles vigtig faktor for både brugen og udviklingen af 'nydansk'.²⁴ Det ville derfor være interessant at undersøge holdninger til varieteten flere steder (også i Ishøj, Brøndby og

²⁴ I selvoptagelserne bruger Ahmed flere gange 'joe' som ifølge ham selv skulle være et nyt Nørrebro-ord. Han er altså også selv normorienteret mod Nørrebro.

Vesterbro) for at undersøge om Nørrebros image som bydelen med de smarteste og førende brugere af 'nydansk' står til troende.

En afgørelse af om 'nydansk' er en dialekt eller ej, beror altså på om man anser en geografisk afgrænsning og etablering som afgørende kriterium. Hvis det anses som afgørende kan 'nydansk' ikke kaldes en dialekt, og omvendt hvis man lægger Trudgill og Sandøys definitioner til grund, *er* der tale om en dialekt.

5.3 Sociolekt?

Er det så mere præcist at karakterisere 'nydansk' som en sociolekt i stedet for en dialekt? Det er det naturligvis i den forstand at sociolekt betoner det sociale som variabel frem for det geografiske. Men eftersom sociolekt normalt forbindes med de traditionelle sociologiske variable: sociale klasser eller grupper så som arbejder- middel- og overklasse, mener jeg ikke det er hensigtsmæssigt at bruge termen sociolekt om fænomenet 'nydansk'.

5.4 Register?

Appel (1999) mener at gadesprog (den hollandske pendant til 'nydansk') kan bestemmes som et register. Definitionen henter han fra Romaine:

The concept of register is typically concerned with variation in language conditioned by uses rather than users and involves consideration of the situation or context of use, the purpose, subject-matter, and content of the message, and the relationship between participants. For example two lawyers discussing a legal matter use the register of law (1994:20).

Denne definition er parallel med Trudgills:

[Register is] a technical term from sociolinguistics which is used to describe a language variety that is associated with a particular topic, subject or activity (1992:62).

Gadesprog er ifølge Appel et register som de unge netop bruger i helt bestemte situationer:

Een register is dus een typische gebruiksvariëteit van de taal, die sommige sprekers hanteren in bepaalde situaties (1999:2).

Register forstået som en sprogbrug der er forbundet med et bestemt emne eller aktivitet, er ikke adækvat for beskrivelsen af 'nydansk'. 'Nydansk' bliver brugt i

mere varierede sammenhænge end Appels gadesprog tilsyneladende gør.²⁵ Selv om 'nydansk' er afgrænset til brug i indgrupper af unge nydanskere, bliver det brugt i mange forskellige situationer og om mange forskellige emner. Dertil kommer at varieteten ser ud til at have mere med *brugerne* end med *brugen* at gøre, idet 'nydansk' bl.a. bruges til at markere solidaritet med indgruppens sprogbrugere og afstand til sprogbrugere udenfor.

5.5 Nyt begreb: Multietnolekt

Diskussionen af 'nydansk' i forhold til forskellige "gamle" varieteter viser at termer som dialekt, sociolekt osv. ikke synes adækvate. Betingelserne for 'nydansk' er så specielle at der er behov for en helt ny term til at tale om de nye varieteter der opstår i multikulturelle urbane områder.

Sebba (1997) refererer med termen 'urban contact vernaculars' til blandingsvarieteter der opstår når store grupper fra landet flytter ind til byerne. Som eksempler nævner han Sheng i Kenya og Fly Taal i Sydafrika (s. 31 ff). Bortset fra at termen anvendes specifikt om by-land-sprogkontakt dækker den meget godt den type varietet som 'nydansk' er. Termen betoner nemlig både sprogkontakten og det urbane. Men den er vanskelig at oversætte til dansk. Vernacular bruges både om modersmål, eget sprog, dialekt og folkesprog. En passende oversættelse kunne evt. være 'urbane kontakttalesprog' eller 'urbane kontaktvarieteter'.

Man kunne også forestille sig en ny term der lå inden for gruppen af ord der er dannet på baggrund af dialekt (som f.eks. sociolekt og kronolekt). En term der ender på 'lekt', signalerer en varietet der har samme gyldighed og værdi som andre lekter. 'Etnolekt' er dog ikke passende da det henfører til én etnisk gruppes sprog, eksempelvis "tyrkerdansk", og en term for 'nydansk' bør snarere henvise til det modsatte, nemlig de multietniske grupper hvor varieteten bruges. Sociolekt, kronolekt, etnolekt osv. er alle dannet med henvisning til den art social gruppe som de sproglige forskelle associeres med. En dækkende term inden for dette orddannelsesmønster ville derfor være 'multietnolekt' fordi den multietniske gruppe hermed betones.

²⁵ En vigtig forskel på Appels og min pilotundersøgelse er at hans er baseret på spørgeskemaer. Det er klart at denne metode ikke - på samme måde som selvoptagelser - kan afdække de forskellige situationelle kontekster hvor varieteten anvendes. Gadesprog som det beskrives hos Nortier (under udgivelse) er da også i højere grad at betegne som en varietet end et register - mener jeg. Nortier tager dog ikke selv stilling til disse begreber.

Mod 'multietnolekt' kan måske indvendes at fokuseringen på det etniske overbetones på bekostning af det sproglige, og derfor vil en term som 'kontaktlekt'²⁶ måske have mere appel. Men 'kontaktlekt' kan let opfattes som en varietet der er opstået på baggrund af dialektkontakt frem for sprogkontakt mellem helt forskellige sprog. Jeg finder faktisk at 'multietnolekt' er den bedst beskrivende, og i sin fyndighed (når man har vænnet sig lidt til det) den mest anvendelige. Men perfekt er termen ikke. Man må holde sig for øje at valg af en ny term kan have negative, sprogpoltiske konsekvenser hvis den i offentligheden bliver opfattet meget negativt - og her er 'multietnisk' muligvis allerede et stigmatiseret og negativt ladet ord.

Der er behov for en ny faglig term af flere grunde. Et ord for varietetten ville kunne bidrage positivt til forskningen i 'multietnolekter'. For sprogfolk vil en fælles term helt enkelt betyde at det bliver meget lettere at tale sammen om fænomenet (så man ikke hver gang skal igennem remsen: "ligesom rinkebysvensk i Sverige, gadesprog i Holland og kebab-norsk i Norge"). Forskningspolitisk vil en term som 'multietnolekt' desuden kunne bidrage til at legitimere at her er tale om en ny varietet af dansk som det er værd at forske yderligere i. Multietnolekter i Danmark og Europa er dog stadig så forholdsvis nye fænomener at jeg vil lade spørgsmålet om behovet for en ny term stå åbent. Men da det er rart at have et ord for det man taler om, har jeg i resten af denne artikel valgt at bruge *multietnolekt* for den måde at tale dansk på som jeg har beskrevet i det foregående.

6. Multietnolekter og sprogforandring

Kan den nye multietnolekt tænkes at have indflydelse på udviklingen af standarddansk på længere sigt? Eller er denne type sprogbrug et isoleret indgruppesprog hvis træk er så stigmatiserede at de umuligt kan tænkes at brede sig? En multietnolekt er noget ganske nyt i Danmark, og det er endnu ikke muligt at afgøre om der med den sprogbrug jeg har registreret blandt de unge, er tale om et overgangsfænomen, eller om det drejer sig om den type fokuseringsproces hvor igennem mere varige sproglige varieteter skabes (Le Page & Tabouret-Keller 1985). Men derfor er overvejelser over multietnolektens eventuelle indflydelse på standarddansk ikke uden teoretisk interesse.

Kotsinas stiller spørgsmålet: "Är det [...] möjligt att en tiondel av Sveriges befolkning kan ha invandrarbakgrund, utan att detta sätter sina spår i språket?"

²⁶ 'Kontaktlekt' blev foreslået af Ulla-Britt Kotsinas ved UNO-workshoppen i Bergen 1999.

(1985: 284). På samme måde kan man stille spørgsmålet: Er det muligt at 11,4% af Københavns kommunes befolkning kan have indvandrerbaggrund uden at dette sætter sig spor i Københavnsk? Næppe. Spørgsmålet er snarere hvilken karakter påvirkningen vil have. Vil den heterogent sammensatte by resultere i en øget grad af sproglig diversitet? Eller vil langtidss-akkommodation (longterm accommodation, Trudgill 1986) føre til at københavnsk sprogbrug generelt påvirkes af sprogkontakten med indvandrersprogene?

Kotsinas argumenterer på to planer for at sprogkontakten med stor sandsynlighed vil påvirke standardsvensk, på et sprogsociologisk og et lingvistisk plan. Sprogsociologisk påpeger hun at man normalt antager at sprogforandringer sker gennem påvirkning fra indflydelsesrige grupper til mindre indflydelsesrige grupper. Hun mener at det ville være forhastet at antage at indvandrergrupper ikke kan tænkes at påvirke svensk sprog alene baseret på at de oftest regnes for mindre indflydelsesrige. Ikke alene udgør indvandrerne i Sverige numerisk en stor gruppe, flere og flere stiger også i det sociale hierarki ved at tage videregående uddannelser og ved at have succes med egne virksomheder: "Der kan alltså finnas skäl att anta att många invandrarbarn som vuxna kommer att spela viktiga roller i samhället, ekonomiskt, politiskt, kulturelt, och därmed också få möjligheter att påverka utvecklingen av svenskan" (Kotsinas 1985: 285).

Det samme vil højst sandsynligt ske i Danmark. Vi ser allerede tendenser til det i dag. Flere og flere fremtrædende personer i politisk, økonomisk og kulturelt vigtige sammenhænge har en indvandrerbaggrund. Jeg tvivler dog på at det er ad denne vej, ovenfra, at en eventuel påvirkning af dansk vil ske. Det virker snarere sandsynligt at personer der stiger i det danske sociale hierarki, taler et standarddansk *uden* træk fra multietnolekter. Sådanne som Rina fra gymnasiet er et eksempel på. Hun har antagelig erfaret, ligesom mange dialekttalende rundt om i Danmark, at hvis hun vil tages alvorligt i uddannelsessystemet, må hun tale et så standardnært dansk som muligt (se Kristiansen 1990). Ahmed fra ungdomsklubben er en særdeles kvik fyr og på vej i gymnasiet. Udsagn fra ham om at han vil passe på at det ikke bliver til en vane, samt at han ikke taler *sådan* på sit praktiksted (jf. [30] og [26]), tyder på det samme: De unge ved godt at hvis de vil "være noget", så gælder det om at tale så man ikke kan høre at de er tosprogede. Der er i Danmark det J. N. Jørgensen (1997) kalder en dobbelt-étsprogethedsnorm, dvs. en udbredt norm eller forventning om at både første- og andetsprog tales "rene" uden "spor" fra det andet sprog. Det er en norm som tosprogede i Danmark kender og underordner sig.

Kotsinas' lingvistiske argumentation for at indvandringen til Sverige vil føre til sprogforandringer i svensk, grunder hun i teorier om andetsprogstilegnelse og kreolisering. Denne del af argumentationen er dog snarere en refleksion over hvilke dele af det svenske sprog der vil blive påvirket, end det er en argumentation for at sprogkontakten fører til ændringer. Hun viser hvordan det er parallelliserbare processer der karakteriserer kreolisering og andetsprogstilegnelse (i Kotsinas 1988c viser hun endvidere at det er de samme processer som kan observeres ved dialektkontakt). Disse processer er hovedsageligt karakteriseret som forenklinger og forandringer mod mindre markerede træk i forhold til målsprog og basissprog. Hvis sådanne forenklingsprocesser påvirker svensk, mener hun at det vil ske for: "de delar av språket som redan är sårbara och på väg att förändras [...] Jag skulle kunna tänka mig att bl a prepositionssystemet, vokalsystemet och uttrycken för tempus/modalitet/aspekt skulle kunna vara sådana sårbara delar" (s. 286). Kotsinas mener at hvis indvandrernes sprog, eller rettere sprogkontakten, påvirker svensk på længere sigt, vil det ske for netop de træk der også karakteriserer lørnersprog og kreolsprog (se også Kotsinas 1988c), og disse er præcis de samme træk som dem hun i rinkebysvensk kalder forenklende træk.

I en undersøgelse af den morfo-syntaktiske andetsprogsudvikling hos tyrkisk-dansk tosprogede elever (Quist 1998) fandt jeg at det særligt var inversion i fremsættende hovedsætninger der voldte problemer og blev tilegnet som noget af det sidste (det samme er observeret hos Holmen 1990 og Lund 1997). Manglende inversion i sætninger hvor man normalt ville forvente det i standardsproget, var også et gennemgående træk i de unges sprog i nærværende undersøgelse. Derfor kan det tænkes at dette markerede træk ved dansk er så "såbart" at det på længere sigt vil blive ændret til den umarkerede ligefremme ordstilling. Det er netop de funktionelt "uklare" træk der bliver forenklet - som Lund skriver: "I deklarativer er inversionen ikke betydningsbærende mht. sætningsfunktion. Der er hverken semantisk eller pragmatisk forskel mellem: I går **kom han** hjem kl. 6, og I går **han kom** hjem kl. 6" (s. 161, forfatterens egen fremhævelse). Selv om Ahmed tilsyneladende kan skifte mellem at anvende og udelade inversion i fremsættende sætninger, kunne han og Erchin ikke umiddelbart høre at udeladelsen af inversion var en afvigelse fra standarddansk (de kunne i hvert fald ikke tale om det). På den baggrund kunne man tænke sig at forskellen mellem "rigtig" og "forkert" ordstilling i fremsættende sætninger er ved at glide i de flersprogede ungdomsmiljøer. Acceptabilitetstest blandt de unge ville kunne spore en sådan udvikling.

I Malenes selvoptagelser har de eneste eksempler på at hun bruger træk fra multietnolekten, med udtalen at gøre. Ovenfor kategoriserede jeg udeladelsen af stød som et forenkende træk, idet det danske stød kan kaldes et markeret træk. At Malene akkommoderer ved brug af netop dette træk, kunne være et indicium for at det danske stød er et "sårbart" træk.

Men eksemplet med Malene er interessant, for det er et eksempel på at hun som pæredanser påvirkes af den omgivende multietnolekt. Skiftet har naturligvis en effekt eller funktion i samtalen, men jeg er overbevist om at de andre ikke "opdager" at Malene bruger "deres" sprog. Og det er præcis denne ubemærkede/ubevidste type akkommodation eksempelvis Trudgill mener fører til sprogforandringer (1986). Hvor udbredt denne type tilpasning er, kan datamaterialet ikke vise noget om. Men man kan gætte på at det er udbredt. Jeg tror det sker dagligt i de flersprogede, heterogene miljøer. Ligesom de tosprogede skifter og tilpasser sig sprogligt mellem forskellige grader af multietnolekt og standard-sprog, skifter og tilpasser de "etsprogede" sig naturligvis også. Jeg tror også at tilpasningen sker ved netop udtalen, fordi de andre træk, og her specielt de leksikalske, er mere bemærkelsesværdige og iørefaldende, således at en gammeldanskers brug af f.eks. *wallah*, *magi* og *çaldre* vil vække opsigt. Men denne bevidstheds- eller saliensproblematik er det nødvendigt at studere empirisk. Det er meget svært, eller umuligt, at afgøre og forudsige præcist hvilke træk der opfattes som saliente (Auer m.fl. 1998).

I gruppen af forenkende træk beskrev jeg også de unges tendens til overforbrug af fælleskøn, *en* og *den*. I cirka 400 år har københavnsk haft et genusystem med to køn. Før det brugte man tre køn. Forenklingen fra tre til to køn sker ifølge K. M. Pedersen (1999) i perioden fra 1450 til 1600, og det sker netop: "Fordi København er en by med en voldsom tilflytning og en voldsom blanding af sprog og dialekter" (s. 80). København var vært for indvandring i stort tal fra Sjælland, Skåne og Tyskland, men selv om indvandrerne fra disse områder selv havde tre-kønssystemer i deres sprog, resulterede sprogkontakten i en reduktion af systemerne. Dette er set på baggrund af kreoliserings- og sprogindlæringsforskning ikke overraskende idet sådanne reduktionsprocesser er ligeså almindelige som direkte overførsel fra basis- og førstesprog (jf. Kotsinas 1985).

Kunne det tænkes det at overforbrug af fælleskøn som jeg kan registrere hos de unge i min undersøgelse, er begyndelsen til en ny genusreduktion i dansk? Det er jo ikke utænkeligt at sprogkontakten betyder at dansk over en (lang) årrække vil

gå fra at have to til, ligesom engelsk, kun at have et køn. Der er forhold der taler både for og imod.

For en sådan hypotese taler at København i dag, ligesom i perioden 1350 til 1600, er en by i forandring og vækst. Der er i løbet af de sidste 30 år kommet mange nye tilflyttere til byen, både fra andre dele af landet og fra udlandet. Denne udvikling ser ikke ud til at ændre sig foreløbig, set i lyset af globaliseringen, den øgede integration i Europa og prognoser der viser at hvis behovet for arbejdskraft skal dækkes, må der hentes folk udefra. At reduktionen af genussystemet først skete i København og derfra spredtes til resten af landet, ser Pedersen som et tidligt eksempel på København som sprogligt normcenter (s. 94). Det er stadig i stor udstrækning fra københavnsk at nye former spredes til resten af dansk (Brink & Lund 1974). Hvis fælleskøn som konsekvens af sprogkontakt "vinder" over intetkøn i København, vil en sådan reduktion sandsynligvis sprede sig.

Pedersen opstiller tre scenarier for hvordan talesprogskontakten mellem dansk og nedertysk kunne være foregået (s. 87-88). I hvert fald de to af scenarierne taler imod at det er den samme sprogkontakt-situation der er i København i dag. Det første scenario: "at danskerne taler dansk og nedertyskerne nedertysk, når de taler sammen, med en vis gensidig tilpasning". Det andet: "at danskerne skifter til nedertysk". Disse to scenarier er ikke tænkelige i den aktuelle situation i København. Danskerne hverken forstår eller bruger indvandrernes sprog. Dertil er sprogene for forskellige (måske med undtagelse af indvandrere med engelsk som modersmål). Det tredje og sidste scenario lyder: "at tyskerne skifter til dansk, at de lærer sig dansk [...] Eller at deres børn har gjort det. Og det er i det sidste scenario, der især kan opstå forenkling". Dette scenario ligner mere situationen i København i dag. Andengenerationsdanskerne taler af flere grunde, heriblandt at dansk tales som andetsprog, på en anderledes måde end indfødte københavnere. Men en betydelig forskel mellem datidens og nutidens indvandrergrupper er at de nyder forskellig prestige i det omgivende samfund. De nedertyske indvandrere var dengang rige købmænd med høj prestige. På trods af at mange indvandrere i dag faktisk også er rige og driftige købmænd, er det en kendsgerning at nydanskerne nyder en meget lav grad af prestige i samfundet. Derfor, i den udstrækning der i dag overføres sprogræk fra nydanskernes sprog til københavnsk, sker det ikke som en konsekvens af indvandrernes prestige i samfundet sådan som det kan tænkes at have været tilfældet i perioden 1450-1600. Det sker snarere som konsekvens af daglig interaktion og tilpasning i de blandede børne- og ungdomsgrupper på f.eks. Vesterbro og Nørrebro.

Scenariet for sprogforandring som konsekvens af indvandringen i dag kan altså skitseres på følgende måde. Umarkerede eller ikke-saliente træk fra multietnolekten, f.eks. udtaletæk og genusreduktion, vil langsomt efter langvarig akkommodation blive udbredte træk i lavkøbenhavnsk, og gennem lavkøbenhavnsk, som det er set tidligere, blive spredt til resten af landet.

Alt dette bærer naturligvis præg af spekulation. *Om* indvandringen og multietnolekter vil føre med sig ændringer i dansk, og i så fald *hvilke*, kan kun fremtiden vise. Jeg vil dog tilføje, og dermed endnu engang benytte lejligheden til at citere Kotsinas:

De språkliga resultat som den kraftiga invandringen eventuellt ger kan kanske inte ses eller ens anas av oss som står mitt uppe i skeendet. Vad man däremot i dag kan och bör göra är att med bandspelarens hjälp belägga det som nu sker i de dynamiska områden där invandrare i dag bor. Kanske kan vi då ge eftervärlden möjligheter att se en ny regional eller social dialekt växa fram och på det sättet fånga språkhistorien i flykten (1985: 289).

7. Sprog, etnicitet og identitet

Sprogkontaktens betydning for sprogforandringer er langt fra det eneste interessante ved at studere multietnolekter. Ligeså interessant og vigtigt er det at undersøge *hvorfor* de unge taler som de gør. I afsnit 3 viste jeg at de unges sprog ikke blot kan affærdiges som intersprog, idet de unge kan skifte mellem forskellige varieteter af dansk. Men hvorfor taler de unge ikke bare standard ungdomskøbenhavnsk? Hvorfor opstår de nye varieteter? Med henblik på at besvare disse hvorfor-spørgsmål vil jeg se på hvilken værdi denne type sprogbrug har i ind- og udgrupper, hvilke behov og funktioner den udfylder. Og det er i forbindelse med sådanne spørgsmål at begreberne *etnicitet* og *identitet* bliver relevante. Hvilke sociale og identitetsmæssige funktioner udfylder sprogbrugen?

I et, hvad jeg vil kalde, præliminært forsøg på at kaste lys over disse spørgsmål har jeg hentet inspiration og begreber fra andre forskere der også har beskæftiget sig med sprogbrug i multikulturelle miljøer, og som forholder sig til spørgsmål om sammenhængen mellem sprog, etnicitet og identitet. Jeg indleder afsnittet med at se på hvordan Kotsinas har forholdt sig til denne del af rinkebysvensk-problematikken.

Kotsinas skriver om rinkebysvensk, sprog og identitet:

Deras [unge med indvandrerbaggrund, pq] gruppidentitet skulle måske kunne benævnes "stockholmare/svensk med invandrarbakgrund". I ungdomsspråket markeras denna identitet genom blandningen av typiskt lokala dialektdrag och "främmande" drag. Med de svenska dragen visar ungdomarna att de vuxit upp här, och med de grammatiska avvikelserna, "felen", visar de sin solidaritet och lojalitet med dem de älskar och respekterar, såsom nyanlända kamrater och föräldrar och andra vuxna som inte behärskar svenska så väl. Slangorden från de många olika språken i området och det svårbestämda uttalet visar på den gemenskap som ungdomarna känner med kamrater ur andra språkgupper än sin egen, och samtidigt avgränsar användningen av de avvikande dragen gruppen utåt (1994: 157).

The different features of Rinkeby-Swedish indicate the existence of a new group identity which roughly might be described as that of a 'Swede with an immigrant background' or 'immigrant and Swede' or maybe 'the new Swede' (1998:143).

De unge kan altså ifølge Kotsinas markere forskellige tilhørsforhold, forskellige gruppeidentiteter med sproget. Med varietetens svenske og stockholmssvenske træk vises tilhørsforholdet til Sverige. Med grammatisk standardafvigende træk markeres solidaritet med dem der ikke behersker svensk så godt, f.eks. forældregenerationen. Slang og udtale viser fællesskab med andre nysvenske unge og afgrænser gruppen udadtil. Alt dette viser tilsammen de unges nye identitet som "de nye svenskere" eller "svensker med indvandrerbaggrund".

Hvis vi endnu engang ser på samtalen mellem Ahmed, Mehmet og Dawood [22], forekommer Kotsinas beskrivelse af sprogbrugens identitetsmarkerende effekter imidlertid grov. Følgende sekvens er fra samme samtale som [22]. Samtaleemnet piger og fester fortsætter:

[43]

1	Mehmet:	ew Ahmed har du noget mere af det der hash.
2	Ahmed:	nej.
3	Mehmet:	har du ikke har du ikke # hvad har du gjort af det.
4	Ahmed:	min far fandt det.
5	Mehmet:	sig koran.
6	Ahmed:	koran jeg sværger på min mor og fars død #
7	Dawood:	hvad # xxx din far.
8	%com:	xxx uforståeligt

9 Ahmed: ja han sagde hvis jeg finder det igen ikke også jeg ringer til aghas og så
10 og så og så siger jeg ting til ham # wallah jeg sværger på min egen grav
11 og min mor og min fars grav.
12 %com: pause 9 sekunder, Dawood siger muligvis noget i baggrunden, uforståe-
13 ligt
14 Mehmet: vi skal i morgen mig og min fætter # vi skal øh over og lave klz i mor-
15 gen.
16 Ahmed: hvorhenne.
17 Mehmet: øh i Brøndby Strand.
18 Ahmed: hvordan lave.
19 Mehmet: vi siger bare kom vi drikker [/] vi drikker lidt så gør vi [/] gør vi det.
20 Ahmed: bok.
21 Mehmet: koran koran wallah billa <#>[>] bare vent bare vent.
22 Ahmed: <fuck jer mand>[<].
23 Ahmed: ved du hvad jeg siger jeg skal være sammen med nogle klz ikke også og
24 så skal de drikke og så skal de [/] så sagde de til piger vi skal drikke og
25 så bagefter laver vi det.
26 Mehmet: ja wallah hun sagde jeg får den her seng du får den her seng du får den
27 her seng.
28 Ahmed: annane koyim.
29 Mehmet: bare vent wallah.
30 Ahmed: er der flere lan er der flere # magi.
31 %com: Ahmed griner
32 Ahmed: fuck dig du lyver mand
33 Mehmet: wallah wallah.
34 Ahmed: ok jeg kommer på fredag og ser om du får en job.
35 Mehmet: ok.

I [22] og [43] taler Ahmed og Mehmet multietnolekt med hinanden. Der er eksempler på alle varietetens træk, de leksikalske, syntaktiske og fonetiske. Men er det etnisk identitet der er på spil i deres samtale? Jeg mener ikke at Kotsinas' "model" hvor hvert niveau synes at have sin identitetsmarkerende funktion, kan indfange hvad der i disse samtaler er på spil i forholdet mellem sprog, etnicitet og identitet. Det virker f.eks. ikke sandsynligt at det Ahmed og Mehmet gør ved at bruge grammatisk standardafvigende træk i deres samtaler om hash og piger er at vise solidaritet med forældregenerationen, linie 1 til 11. Det er muligvis også forenklet at se drengenes sprogbrug som et udtryk for 'dansker med indvandrerbaggrund'-identitet. F.eks. forekommer maskulinitet og ungdomsidentitet at være mere fremtrædende i denne sekvens end etnicitet.

I det følgende vil jeg med udgangspunkt i begreber fra Le Page & Tabouret-Keller, Roger Hewitt og Ben Ramptons undersøgelser give et par foreløbige bud på tolkninger af hvad der foregår i disse samtaler hvad angår konstruktion og markering af identitet og etnicitet.

Le Page & Tabouret-Keller har beskæftiget sig overordnet og generelt med spørgsmålet *hvorfor opstår nye sprog og varieteter*. På baggrund af empiriske studier af kreolsprog i Caribien og i London har de udviklet deres teori om *acts of identity* (1985). For Le Page & Tabouret-Keller er alle sprogytringer identitetshandlinger:

The individual creates for himself the patterns of his linguistic behaviour so as to resemble those of the group or groups with which from time to time he wishes to be identified, or so as to be unlike those from whom he wishes to be distinguished (s. 181).

Man kan betragte Ahmeds sprogbrug og hans skift mellem brug af træk fra standarddansk og træk fra multietnolekten som udtryk for identitetshandlinger. Hans mål er da at ligne, for eksempel, (hvad han oplever som) en gruppe af 'korrekt talende danskere' (for eksempel når han er i praktik, jf. [26]) eller en gruppe af 'seje drenge' (som når han snakker med Mehmet).

Kreolsprog, nye sprog og varieteter opstår ifølge Le Page & Tabouret-Keller i sprogligt og kulturelt diffuse og blandede omgivelser. Identitetshandlingerne er vigtige, dynamiske kræfter i skabelsen og udviklingen af en ny sproglig varietet. De bruger et eksempel fra kreolsproget jamaicansk i London:

The evolution and use of this argot [London Jamaican] is the outcome of many 'acts of identity' by young people growing up in a multidimensional linguistic and cultural environment [...] the precise linguistic outcome [...] is not that of any single external model but the result of focussing around a repertoire of forms in relation to meaning-potentials [...] so that a polysystemic system of multifunctional units develops its own internal coherence and contrastive potential, both in phonology and grammar (s. 178).

Begge citater, og specielt formuleringen *the individual creates for himself the patterns of his linguistic behaviour*, afspejler at for Le Page & Tabouret-Keller er sproglig variation først og fremmest funderet i individuelle og altid igangværende processer af *acts of projection*:

The speaker is projecting his inner universe, implicitly with the invitation to others to share it, at least insofar as they recognize his language as an accurate symbolization of the world, and to share his attitude towards it. By verbalizing as he does, he is seeking to reinforce his models of

the world, and hopes for acts of solidarity from those with whom he wishes to identify. The feedback he receives from those with whom he talks may reinforce him, or may cause him to modify his projections, both in their form and in their content (s. 181).

Gennem sproget projicerer den talende sin model af verden over for den/de lyttende. Projektionsprocessen leder til mere eller mindre fokuserede sprogbrugssystemer:

We may speak of focussed and of diffuse, or non-focussed, linguistic systems, both in individuals and in groups, with each individual's knowledge of the systems of his groups the lynch-pin upon which the shared concept of communal languages or varieties turns (s. 182).

Inden for denne teori spiller individets opfattelse af omgivelserne en aktiv rolle i skabelsen af "a shared concept of communal languages". Ifølge Le Page & Tabouret-Keller er det de gentagne bekræftelser der fører til fokusering af en ny varietet. Hvis vi igen ser på [22] og [43] kan vi tolke samtalen som *acts of projection*. Ahmed og Mehmet præsenterer gennem deres sprogbrug deres modeller af verden over for hinanden, og ved at bruge de samme standardafvigende sproglige træk bekræfter og forstærker de hinandens projektioner. Måden de bruger *wallah* både spørgende og bekræftende på kan ses som et konkret udtryk for dette. I [22] linie 6 begynder Ahmed sin ytring med *wallah* og fortsætter med at bruge standardafvigende træk (f.eks. *klz*, *lan* og *den der blad*), og da Mehmet i linie 10 besvarer Ahmeds ytringer, begynder også han med ordet *wallah*. På den måde bekræfter Mehmet Ahmeds projektion, hvilket får Ahmed til at forstærke sin model og sin sprogbrug idet han fortsætter med at anvende de standardafvigende træk. Derimod bekræfter Dawood ikke Ahmeds projektioner, og Ahmed modificerer sit sprog i samtalen med ham (jf. skiftet fra *den* til *det*).

Jeg finder Le Page & Tabouret-Kellers teori om varietetens opståen fascinerende. At betragte enhver sprogbrug som identitetshandlinger og identitetshandlingerne som dynamiske faktorer i fokuseringen af en ny varietet, mener jeg kan give et plausibelt og foreløbigt bud på hvorfor en varietet som den beskrevne multietnolekt opstår. De nydanske unge både opleves og oplever sig selv som en gruppe der i større eller mindre grad adskiller sig fra gammeldanskerne. Og denne oplevelse af forskel kommer til udtryk i projektioner og identitetshandlinger i en sprogbrug der afviger fra standardsproget. Jeg er dog samtidig enig i Ben Ramptons kritik af deres fokus på de individuelle processer i indgruppen (Rampton: 297 ff, 344). Den betyder nemlig at de overser muligheden af at talende i heterogene miljøer, i fællesskab kan skabe *liminale* rum som alternativ til de eksisterende "modeller" og opfattelser af grupper.

Rampton lægger ikke skjul på at hans undersøgelser af crossing er inspireret af Hewitts arbejde med sorte og hvides brug af london-kreolsk. Så før jeg kommer nærmere ind på Ramptons begrebsapparat, vil jeg se på mine data i forhold til et par af Hewitts begreber.

Hewitts undersøgelse af unge i London er i lige så høj grad et sociologisk projekt som et lingvistisk. Han undrede sig over hvordan unge, sorte og hvide, manøvrerer i og takler en fælles hverdag hvor både solidaritet og racisme eksisterer side om side. Han fandt at blandt andet sprogbrogen var et vigtigt redskab (1986). På baggrund af sit empiriske studie kunne Hewitt registrere to forskellige typer brug af kreolsk blandt sorte og hvide unge i London: en strategisk og en etnicitets-neutraliserende brug:

A two-way movement [...] in the language use of black London adolescents in which a de-ethnicized, racially mixed local 'community' language was creatively established alongside a strategic, contextually variable use of creole (and other markers of ethnicity) often employed as markers of race in the context of daily anti-racist struggle (1989:140).

Samme typer brug af multietnolekten findes i mine data. Det følgende uddrag fra dreng ungdomsklubben er et eksempel på en strategisk brug. Anders, som har ren dansk baggrund, initierede en længere diskussion blandt drengene i klubben med et udsagn om at 98% af alle indvandrere snyder i skat. Ahmed blev provokeret, og med ham og Anders som de mest aktive udviklede diskussionen sig. Sekvensen er fra Erchins selvoptagelser, men han siger ikke selv noget i dette uddrag. Vi kommer ind i diskussionen på et tidspunkt hvor den unge mandlige pædagog, som også har ren dansk baggrund, blander sig. Alle taler, eller råber, højt:

[44]

1	Pædagog:	Jamen Anders han har da lige givet [/] Anders har lige givet ud [/] Anders har lige givet udtryk for sin mening ikke han er ikke bange for at stå
2		ved sin mening vel.
3		
4	Ahmed:	næ men jeg siger bare det er en dårlig mening.
5	Pædagog:	det har du også ret til at sige <# der er ytringsfrihed>[>].
6	Ahmed:	<ja det er også det jeg gør>[<]ja han sagde også ja han sagde også alle
7		folk skal holde sig # til sin egen race.
8	%com:	uforståelig snak i baggrunden

9 Ahmed: *ew prøv og hør # prøv og hør # prøv og hør han siger alle folk skal holde*
10 *sig til sin egen race jeg siger til ham hvorfor han siger det er mest natur-*
11 *ligt # wallah du er skør.*

Pædagogen forsvarede Anders' ret til at ytre sin mening – selv om det er en dårlig mening, som Ahmed udtrykker det. Drengene i klubben har stor respekt for den unge pædagog, og fordi han går ind og støtter Anders, står Ahmed til at tage diskussionen. Indtil dette tidspunkt har Ahmed ikke anvendt nogen træk fra multietnolekten. Men i linie 9 til 10 skifter han og bruger ordene *ew* og *wallah* sammen med en ændret udtale (intonation) i ytringen *wallah du er skør*. Brugen af varietetens træk på denne måde i denne sammenhæng kan med Hewitts term beskrives som strategisk. Ved at ændre sprog demonstrerer Ahmed afstand til Anders og pædagogen alt imens han allierer sig selv med 'indvandrere i Danmark'. Skiftet kan derfor tolkes som et tegn på resignation i diskussionen, idet Ahmed fra at have argumenteret for at alle i Danmark er ens og lige, accepterer Anders' udsagn om at "*alle folk skal holde sig til sin egen race*". Skiftet fra standardkøbenhavnsk til multietnolekt får dermed en strategisk værdi i samtalen som markør af etnisk tilhørsforhold "*in the context of daily anti-racist struggle*".

Det ligger i den strategiske brug at den er forbundet med forestillingen om et adskilt "os" og "dem", og i "kampen" mellem "os" og "dem" kan sproget anvendes som et redskab til markering af etnicitet – af "os". Men langt fra alle skift eller al brug af multietnolekten er udtryk for opfattelsen af et adskilt "os" og "dem". Eksemplet med Malene der skifter mod en multietnolekt-udtale [24] kunne ved en umiddelbar betragtning tolkes som at Malene gennem sin sprogbrug forsøger at ligne eller at markere en fælles etnisk gruppeidentitet med sine nydanske kammerater. Men jeg mener at Malenes brug af multietnolekten snarere skal tolkes som det modsatte, som etnicitetsneutraliserende. I sekvensen ønsker Malene kammeraternes opmærksomhed, hun vil gerne fortælle om en drøm hun har haft om natten. Med skiftet får hun sat fokus på *samtalen* og får skabt plads til det ønskede skift fra emnet slik til emnet drøm. Hendes brug af multietnolektens træk kan tolkes som en måde at fremhæve kammeratskabet og fællesskabet omkring samtalen på – ikke med etnicitetsmarkerende eller strategisk effekt, men tværtimod med en etnicitetsneutraliserende effekt.

Hewitts etnicitetsneutraliserende brug minder om det Rampton har kaldt *spaces of liminality*. Rampton har, ligeledes på baggrund af empiriske undersøgelser, studeret det fænomen han kalder *crossing* (1995). Crossing er en sproglig begi-

venhed hvor de involverede talere anvender træk fra sprog eller varieteter som ikke er "deres", eller som man ikke ville forvente at de anvendte træk fra. Det er f.eks. crossing når unge med engelsk og indisk baggrund bruger træk fra london-kreolsk. Rampton fandt at bl.a. *liminalitet* kunne indfange og begrebsliggøre nogle af effekterne ved crossing.

Liminalitetsbegrebet er hentet hos antropologen Victor Turner (1982). Turner brugte begrebet om transformationsfasen i stammesamfunds overgangsriter. En overgangsrite er en rituel markering af skift fra en tilstand til en anden. Konfirmation er et eksempel på en overgangsrite der markerer skiftet fra barndommen til voksentilværelsen. I den liminale fase suspenderes regler og normer som karakteriserer tilstandene før og efter transformationen. Sociologer har senere brugt begrebet det *liminoide* om liminalitetslignende faser i det moderne samfund. Rampton bruger *liminalitet* som overbegreb for liminalitet og det liminoide til at beskrive midlertidige "midtimellem-faser" hvor gængse normer, grænser og regler løsnes eller helt suspenderes. Liminalitet fandt han kunne beskrive mange af de sproglige begivenheder hvor crossing forekom:

Crossing was occasioned by (or occasioned) moments and events in which the hold of routine assumptions about social reality was temporarily loosened. In all of these moments and events, "the world of daily life known in common with others and with others taken for granted" (Garfinkel 1984: 35) was problematised or partially suspended. We can summarise this aspect of language crossing by saying that it was profoundly connected with **liminality** and **the 'liminoid'** [...] Crossing was one interactional practise in the repertoire of peer group activity that foregrounded ethnicity itself, and in doing so, it at least partially destabilised it (1995b: 500-501).

Crossing kan, ifølge Rampton, dels opstå fordi der pga. andre faktorer er skabt et liminalitetsrum, dels kan brugen af crossing i sig selv skabe liminale faser.

Når de unge i min undersøgelse bruger sprog på kryds og tværs af hinandens modersmål, er det crossing. Jeg mener dog ikke at det kan tolkes som liminalitetsfaser hver gang Ahmed, som har berbisk som modersmål, bruger tyrkiske ord. Men måske er Ahmed og de andre unges brug af crossing momentvist skabere af liminalitetsrum. Ahmed og Mehmeds brug af hinandens sprog i [22] og [43], kan tolkes som en måde at skabe "et tredje rum" hvor etnicitet destabiliseres, eller træder i baggrunden, og hvor alternative normer, identiteter og regler eksisterer. Malenes brug af de andres sprog i [24] kan muligvis også ses som enten resultatet af eller skaber af et liminalitetsrum hvor, ligesom Hewitt udtrykker det, etnicitet neutraliseres. De talende er på den måde aktive medskabere af limi-

nalitetsrum, de er en slags "dekonstruktører" af de almindeligt antagne normer og grænser der eksisterer i deres omgivelser.

Jeg tror at denne mulighed for ved hjælp af sproget at skabe alternative rum for udfoldelse af identitet, rum hvor en etnicitetsneutralisering og -emanciperung kan finde sted, er et uhyre vigtigt aspekt ved multietnolekter. Hvis det forholder sig sådan som mine beskedne og foreløbige analyser foreslår, er sprogbrugen et vigtigt redskab i de unges håndtering af de meget komplekse, heterogene sammenhænge de færdes i i deres dagligdag. Og dermed er multietnolekter ikke bare interessante for lingvisten, men også for sociologen og minoritetsforskeren.

8. Afsluttende bemærkninger

Jeg har i denne artikel præsenteret resultaterne af et pilotprojekt som blev gennemført med henblik på at undersøge sprogbrugen blandt unge i flersprogede, heterogene miljøer i København. Jeg har vist at der kan registreres en sprogbrug som med sine morfologiske, syntaktiske, fonetiske og leksikale standardafvigende træk kan beskrives som en varietet af dansk. Varieteten svarer til Kotsinas' rinkebysvensk i Stockholm. Jeg har argumenteret for at eksisterende termer, dialekt, sociolekt osv., ikke er passende navne for sprogbrugen. Og da det er praktisk at have et ord for det man taler om, har jeg benyttet mig af *multietnolekt*. Jeg er opmærksom på de sprogpoltiske konsekvenser ordet kan have. Et begreb som multietnolekt kan i sig selv være med til at konstruere det fænomen det beskriver, og der vil nemt kunne knyttes værdier og forestillinger til fænomenet i udgrupper når der er et navn at forholde sig til. Og det er ikke usandsynligt at sådanne forestillinger vil være temmelig negative. På den anden side vil et navn som multietnolekt kunne virke legitimerende, idet ordet påpeger slægtskab med andre standardafvigende lekter. Det er nemlig, som jeg har vist i artiklen, forkert at affærdige de unges sprogbrug som intersprog eller dårligt udviklet dansk.

På baggrund af pilotprojektet kan der rejses en række hypoteser om multietnolektens udbredelse, heriblandt at den er mest udbredt blandt tosprogede nydanskere, men også at enkelte indfødte danskere bruger træk fra den når de indgår i de sprogligt og etnisk blandede miljøer. Jeg argumenterer for at hvis multietnolekten vil påvirke standarddansk på længere sigt, vil det ske nedefra gennem lavkøbenhavnsk. Men der skal naturligvis en større undersøgelse til at sige noget mere sikkert om sprogkontaktens konsekvenser for sprogforandringer i København. Undersøgelsen her kunne dog tyde på at København hat fået en ny lekt som ikke vil forsvinde lige med det samme. Det ser nemlig ud som om multiet-

nolekten udfylder vigtige identitetsmæssige funktioner for de unge der lever i en dagligdag hvor sprog og identitet er i konstant fokus. Det er dog ikke bare en funktion som markør af etnisk identitet sprogbrogen udfylder. Det ser mere kompliceret ud end som så. Muligvis er sprogbrogen også et vigtigt redskab til at konstruere nye alternative identiteter frigjort fra etnicitet. For at opnå en dybere indsigt i sådanne forhold, er det nødvendigt at en eventuel større undersøgelse inddrager kvalitative interaktionsanalyser af de unges samtaler. Det er i *samtalen* at identitet, etnicitet, værdier og forestillinger skabes og kommer til udtryk. Jeg mener at en vigtig erfaring af pilotprojektet er at en eventuel større undersøgelse med fordel kan kombinere kvantitative og kvalitative analyser med henblik på at kaste videre lys over multietnolektens udbredelse og funktioner.

Der er mange gode grunde til at fortsætte studier af sprogkontakt og sprogbrug i de multikulturelle og flersprogede miljøer i Danmark. Sprog- og kulturmøderne er ikke bare interessante for forskere i tosprogethed. De heterogene omgivelser gør sprogets sociale kontekst tydelig for forskeren, og studier heraf kan kaste lys over generelle sociolingvistiske spørgsmål om sprogets sociale funktioner. Hewitt udtrykker det på blændende vis og får hermed det sidste ord:

It seems to me that there is an opportunity, in fact a crying need, for a fresh start as far as language and youth is concerned. Especially in multiethnic situations where language is constantly appearing as interactively salient and symbolically foregrounded, we have the opportunity for some 'thick' and reflexive ethnography of language use (Hewitt 1992:39).

Litteratur

- Appel René 1999: Straattaal. De mengtaal van jongeren in Amsterdam. *Toegepaste Taalwetenschap in Artikelen*, nr. 62. Amsterdam.
- Auer, Peter (ed.) 1998: *Code-switching in conversation*. London: Routledge.
- Auer, Peter, Birgit Barden & Beate Großkopf 1998: Subjective and objective parameters determining 'salience' in long-term dialect accommodation. *Journal of Sociolinguistics*. 2/2. Oxford: Blackwell Publishers. 163-187.
- Bennis, Hans, Guus Extra, Peter Muysken & Jacomine Nortier 1998: The interplay between languages and cultures in a multilingual and multicultural urban neighbourhood. Case studies of Lombok/Transvaal in the Netherlands. Working paper, Department of Linguistics, Utrecht University.
- Brink, Lars & Jørn Lund 1974: *Udtaleforskelle i Danmark*. København: Gjøllerrup.
- Brink, Lars & Jørn Lund 1975: *Dansk Rigsmål*. København: Gyldendal.

- Eckert, Penelope 1989: *Jocks & Burnouts. Social categories and identity in the high school*. New York: Teachers College Press.
- Ellis, Rod 1994: *The Study of Second Language Acquisition*. Oxford: Oxford University Press.
- Gregersen, Frans & I. L. Pedersen (red.) 1991: *The Copenhagen Study in Urban Sociolinguistics*. 1-2. Institut for dansk Dialektforsknings publikationer, Serie A, nr. 30. København: C.A. Reitzels Forlag.
- Grønnum, Nina 1998: *Fonetik og fonologi*. København: Akademisk Forlag.
- Gymnasieskolen 1997. Medlemsblad for Gymnasieskolernes lærerforening. 6. november 1997. 80. årgang. Nr. 21.
- Giles, H. & P. Smith 1979: Accommodation theory: optimal levels of convergence. H. Giles & R. St. Clair (eds.): *Language and Social Psychology*. Oxford: Basil Blackwell.
- Hammarberg, Björn & Viberg, Åke 1979: Platshållartvånget, eet syntaktiskt problem i svenskan för invandrare. *SSM 2*. Stockholm.
- Hewitt, Roger 1986: *White talk black talk. Inter-racial friendship and communication amongst adolescents*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hewitt, Roger 1989: Creole in the classroom: political grammars and educational vocabularies. Grillo, R. (ed.): *Social Anthropology and the Politics of Language*. Sociological Review Monographs. London: Routledge. 126-144.
- Hewitt, Roger 1992: Language, youth and the destabilisation of ethnicity. Palmgren, Cecilia, Lövgren, Karin & Bolin, Göran (eds): *Ethnicity in Youth Culture*. Stockholm: Youth Culture at Stockholm University. 27-42.
- Holmberg, Henrik 1991: The sociophonetics of some vowel variables in Copenhagen speech. Gregersen, Frans & I. L. Pedersen (red.) 1991. 107-240.
- Holmen, Anne 1990: *Udviklingslinier i tilegnelse af dansk som andetsprog*. Københavnstudier i tosprogethed. Bind 12. København: Danmarks Lærerhøjskole.
- Hvidovre Kommune 1999: *Statistik om Avedøre Stationsby*. http://www.hvidovre.dk/kvarterloft/kvarter_social.htm.
- Indenrigsministeriet 1998: *Udlænding '97. En talmæssig belysning af udlændinge i Danmark*. København: Indenrigsministeriet.
- Jacobsen, Birgitte 1999: Sprog i kontakt. Er der opstået en ny dansk dialekt i Grønland. Grønlandsk Kultur- og Samfundsforskning.
- Jørgensen, J. N. 1997: Tosprogede gruppesamtaler mellem børn. Om normer for børns tosprogethed. I Ragnhild Söderbergh (red): *Sjätte nordiske barnspråkssymposiet*. Lund: Lund University, s. 97-110.

- Jørgensen, J. N. & Pia Quist, under udgivelse: Indfødte dansktalendes vurdering af unges andetsprogsdanske talesprog. *NyS*. København: Dansk lærerforening.
- Kotsinas, Ulla-Britt 1985: Indvandrarsvenska och språkförändringar. *Svenskans Beskrivning 15*. Göteborg: Göteborgs Universitet. 276-290.
- Kotsinas, Ulla-Britt 1988a: Rinkebysvenskan – en dialekt? Linell m.fl. (red.): *Svenskans Beskrivning 16*. Linköping: Tema Kommunikation, Universitetet i Linköping. 264-278.
- Kotsinas, Ulla-Britt 1988b: Immigrant Children's Swedish – A New variety? *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, Vol. 9, Nos. 1&2. 129-140.
- Kotsinas, Ulla-Britt 1988c: Stockholmsspråk i förändring. Pettersson (red.): *Studier i svensk språkhistoria*. Lundastudier i Nordisk Språkvitenskap A 41. Lund: Lund University Press. 133-147.
- Kotsinas, Ulla-Britt 1992: Immigrant adolescents' Swedish in multicultural areas, Palmgren m.fl. (red.): *Ethnicity in Youth Culture*. Stockholm: Youth Culture at Stockholm University. 43-62.
- Kotsinas, Ulla-Britt 1994: *Ungdomsspråk*. Uppsala: Hallgren & Fallgren.
- Kotsinas, Ulla-Britt 1996: Rinkebysvenska – ett ungdomsspråk. *Alla vi svenskar*. Nordiska Museets och Skansens Årsbok. Stockholm: Fataburen. 29-45.
- Kotsinas, Ulla-Britt 1998: Language contact in Rinkeby – a immigrant suburb. Androutsopoulos, Jannis K. & Arno Scholz (Hrsg.): *Jugendsprache, langue des jeunes, youth language*. Frankfurt am Main: Peter Lang Europäischer Verlag der Wissenschaften. 125-148.
- Kristiansen, Tore 1990: *Udtalenormering i skolen*. København: Gyldendal.
- Kristiansen, Tore 1992: Har regionalsprog en fremtid i Danmark? *Danske Folkekemål*. Bind 34. 203-214.
- Københavns Kommune 1998: *Opgørelse over tosprogede elever ved Københavns Skolevæsen pr. 1. november 1997*. Uddannelses- og Ungdomsforvaltningen.
- Labov, William 1972: *Language in The Inner City. Studies in Black English Vernacular*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Le Page, R. B. & Andrée Tabouret-Keller 1985: *Acts of Identity. Creole-based approaches to language and ethnicity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lund, Karen 1997: *Lærer alle dansk på samme måde?* København: Specialpædagogisk forlag.
- MacWhinney, B. 1999: *The CHILDES Project: Tools for Analyzing Talk*. Second Edition. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

- Maegaard, Marie 1998: Sprogvalget i gruppesamtaler. Møller m.fl. 1998. 21-40.
- Mellemfolkeligt Samvirke 1997: *Dokumentation om indvandrere*. København: Mellemfolkeligt Samvirke.
- Møller, Janus, Pia Quist, Anne Holmen & J.N. Jørgensen (red.) 1998: *Tosproget udvikling*. Københavnerstudier i tosprogethed. Køgeserien bind K4. København: Danmarks Lærerhøjskole.
- Nortier, Jacomine, under udgivelse: Street language in the Netherlands. UNO, Vatnahalsen 1999, Bergen, Norge.
- Pedersen, Inge Lise, under udgivelse: Lille fag hvad nu? Et oplæg til en diskussion af nordisk dialektforsknings vilkår og muligheder. Sjätte nordiska dialektologkonferencen, Karis 12-16 august 1998.
- Pedersen, Inge Lise 1996: Der kan jo være nogen der kan itte tåle det. Om hovedsætningsordstilling i bisætninger. *Studier i talesprogsvariation og sprogkontakt*. København: C. A. Reitzels Forlag. 242-251.
- Pedersen, Karen Margrethe 1999: Genusforenklingen i dansk. *Danske Folkemål*. Bind 41. S. 79-105. Institut for dansk Dialektforskning. København: C.A. Reitzels Forlag.
- Preston, Dennis 1996: Whaddayaknow?: The modes of folk linguistic awareness. *Language Awareness*. Vol. 5, No. 1. 40-74.
- Quist, Pia 1998: *Ind i gruppen - ind i sproget. En undersøgelse af sammenhænge mellem identitet og andetsprogstilegnelse*. Køgeserien bind K5, Københavnerstudier i tosprogethed, Danmarks Lærerhøjskole.
- Quist, Pia, under udgivelse a: Sproglig kreativitet i flersprogede ungdomsmiljøer. UNO, Vatnahalsen Bergen, 1999.
- Quist, Pia, under udgivelse b: New speech varieties among immigrant youth in Copenhagen – a case study. I tysk publikation under udgivelse, red. Volker Hinnenkamp.
- Rampton, Ben 1995a: *Crossing, Language and Ethnicity among Adolescents*. London: Longman.
- Rampton, Ben 1995b: Language crossing and the problematisation of ethnicity and socialisation. I *Pragmatics*. 5/2. 485-514.
- Romaine, Suzanne 1984: *The languages of children and adolescents*. Oxford: Basil Blackwell.
- Romaine, Suzanne 1988: *Pidgin and Creole languages*. London: Longman
- Romaine, Suzanne 1994: *Language in society*. Oxford: Oxford University Press.
- Sandøy, Helge 1985: *Norsk dialektkunnskap*. Oslo: Novus Forlag.
- Sebba, Marc 1997: *Contact languages : pidgins and creoles*. Basingstoke : Macmillan.
- Selinker, L. 1972: Interlanguage. *IRAL* 10.

- Statistiska centralbyrån 1998: <http://www.scb.se>
- Sutcliffe, David 1982: *British Black English*. Oxford: Basil Blackwell
- Trudgill, Peter 1986: *Dialects in Contact*. Oxford: Basil Blackwell.
- Trudgill, Peter 1992: *Introducing Language and Society*. England: Penguin English.
- Turner, Victor 1982: Liminal to liminoid in play, flow and ritual. *From Ritual to Theatre: The Human Seriousness of Play*. New York: PAJ. s. 20-60.
- Aasheim, Stine C. 1997: "Kebab-norsk" – fremmedspråklig påvirkning på ungdomsspråket i Oslo. I Ulla-Britt Kotsinas, Anna-Brita Stenström & Anna-Malin Karlson (red.): *Ungdomsspråk i Norden*. MINS 43. Stockholm Universitet.

Bilag:

Anvendte childes transkriptionstegn

Alle undersøgelsens data er udskrevet efter CHILDES konvention (MacWhinney 1999).

Int: interviewer

. angiver ytring slut

%com: kommentarlinie

< > [>] angiver samtidig tale

xxx angiver uforståelig passage

pause

+... uafsluttet ytring

+/. afbrydelse

[/] selvfafbrydelse med eller uden selvrettelse

Liste over ikke-danske ord i data

Ved langt de fleste ord har jeg gengivet oversættelserne med de danske ord som informanterne *selv* brugte da jeg snakkede med dem om ordenes betydning (derfor kan nogle af oversættelserne måske virke stødende). Ud over mine informanter har Fadime Turan og Marie Louise Sodemann, begge fra Institut for Nordisk Filologi Københavns Universitet, hjulpet mig med at afkode nogle tyrkiske, kurdiske og arabiske ord. Jeg bringer dem hermed en varm tak for hjælpen.

aghas = arabisk, måske lokal arabisk, kontrol (ex. politi, lærer, forældre)

agzini bozma = tyrkisk, mund ødelægge ~ var din mund

am = tyrkisk, fisse

amma kaydir = tyrkisk, putte den i fissen

annene koyim = tyrkisk, jeg putter den i din mor

baldre baldre = ordleg/rim på çaldre

bok = tyrkisk, lort

çaldre = af tyrkisk çalmak, at stjæle (dansk morfologi)

çok = tyrkisk, meget eller mange

çok gücel = tyrkisk, meget fint

ew = kurdisk, hej, bruges hvis man vil i kontakt "ew du der"

gevri = tyrkisk, hvid

gIcIk = tyrkisk, irriterende "hvor er du gIcIk", "hvor er du irriterende"

göt = tyrkisk, røv

yarak = tyrkisk, pik

kardas = tyrkisk, bror

kIz = tyrkisk, pige

kIzlar = tyrkisk, piger (flertal)

koran = arabisk, bruges forstærkende

lan = tyrkisk, slang for mand "hvad så lan"

lave kIzmaK = dansk-tyrkisk, lave noget med piger

lo = kurdisk, bruges på samme måde som lan

magi = kurdisk, abe, bums

mashalla = arabisk, hybrispåkaldelse

manyak = tyrkisk, skør, tumpe

nasilsin kardes = tyrkisk, hvordan går det bror

paki = slang for pakistaner

para, paras = tyrkisk, penge (paras med engelsk, spansk eller evt. italiensk morfologi)

pička = serbokroatisk, kvindens kønsorgan

siktir = tyrkisk, bruges som 'skrid', meget grimt

sus = tyrkisk, ti stille

zur = tyrkisk (evt. også arabisk), at slå, bruges også substantivisk som "ballade"

wallah = arabisk, jeg sværger, bruges forstærkende

wallah billa = arabisk, billa = bi ism Allah → i Guds navn, bruges forstærkende

yarax = uvidst – måske arabisk, kærester

yavrum = tyrkisk, skat

yok = tyrkisk, ingen

Interviewguide ungdomsklub

Ord/båndgennemgang

Hvad betyder det du siger her?

Hvilket sprog er det?

Hvordan ville du skrive det?

Forstår de andre det?

Sproglig baggrund

Hvad er dit modersmål?

Hvad snakker du hjemme? (familiemedlemmer)

Har du haft modersmålsundervisning?

Hvilke andre sprog taler du?

Alder?

Har du boet det samme sted altid?

VARIETET

Hedder det her sprog noget?

Kan du lade være med at tale sådan hvis du vil?

I hvilke situationer gør du det?

Snakker du og dine kammerater her anderledes end dine danske kammerater i skolen?

Er der andet end ord der hører til dette sprog? Eks. bestemt udtale, køn, syntaks?

I FORHOLD TIL STANDARD-DANSK

Forstår alle dine venner dig når du snakker sådan?

Kender du danskere der snakker sådan? – Hvem? – Hvorfor? – Er det ok?

Er der pragmatisk forskel på? (høflighed)

BESKRIVELSE AF VARIANTEN

Hvem kender du der bruger disse ord?

Hvornår bruger du/dine venner disse ord?

Hvornår ikke?

Kender du flere ord/vendinger som vi ikke har snakket om?

HVEM OG HVORFOR

Er der nogen der snakker mere på denne måde end andre?

Hvorfor snakker du på den måde?

Hvad nu hvis en dansker siger 'fremmedarbejder' til dig ligesom Ahmed f.eks. siger det til Sevki, bliver du så sur? Hvem må sige 'fremmedarbejder' for sjov?

Interviewguide gymnasium

Ord/båndgennemgang

Hvem er med i samtalerne? – navne og relationer?
Hvad betyder det der siges her?
Hvilket sprog er det?
Hvordan ville du skrive det?
Forstår de andre det?

Sproglig baggrund

Hvad er dit modersmål?
Hvad snakker du hjemme? (familiemedlemmer)
Har du haft modersmålsundervisning?
Hvilke andre sprog taler du?
Alder?
Har du boet det samme sted altid?
Hvad kalder du det du selv snakker?

Interview

Relationer mellem dem der spillede matador?
Har I lånt båndoptageren ud til andre? – hvordan var det at gå rundt med den?
Diskussionen i klassen: Hvor? Hvem? Hvorfor? Læreren?
Er det er typisk diskussion?
Hvordan oplever I en sådan diskussion?

VARIETET

Hedder det her sprog noget?
Snakker du og dine kammerater her anderledes end dine danske kammerater i skolen?
Er der andet end ord der hører til dette sprog? Eks. bestemt udtale, køn, syntaks?

I FORHOLD TIL STANDARD-DANSK

Kender du danskere der snakker sådan? – Hvem? – Hvorfor? – Er det ok? Hvad er det for ord de kan?

BESKRIVELSE AF VARIANTEN

Hvem kender du der bruger disse ord?
Hvornår bruger du/dine venner disse ord?
Hvornår ikke?
Kender du flere ord/vendinger som vi ikke har snakket om?

HVEM OG HVORFOR

Er der nogen der snakker mere på denne måde end andre?
Hvorfor snakker de på den måde?